

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Katedra občanského práva

Výživné
Diplomová práce

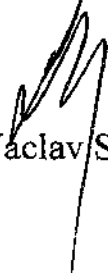
Vedoucí diplomové práce: JUDr. Dita Melicharová, Ph.D.

Zpracoval: Václav Strouhal
Přátelství 1960
397 01 Písek

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil všechny prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne: 8. 4. 2008

Václav Strouhal

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Výživné.....	9
2.1. Pojem.....	9
2.2. Druhy.....	9
3. Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti.....	10
3.1. Úprava.....	10
3.2. Subjekty.....	10
3.2.1. Rodič.....	10
3.2.2. Dítě.....	12
3.3. Způsob plnění.....	13
3.4. Rozsah.....	15
3.4.1. Odůvodněné potřeby dítěte.....	15
3.4.2. Schopnosti a možnosti povinného.....	18
3.4.2.1. Příjem povinného.....	20
3.4.3. Majetkové poměry povinného.....	22
3.4.4. Majetkové poměry a příjem oprávněného.....	24
3.4.5. Dobré mravy.....	25
3.4.6. Právo dítěte podílet se na životní úrovni svých rodičů.....	26
3.4.7. Osobní péče o dítě a péče o společnou domácnost.....	27
3.5. Trvání vyživovací povinnosti.....	28
3.5.1. Vznik vyživovací povinnosti.....	28
3.5.2. Změna vyživovací povinnosti.....	30
3.5.3. Zánik vyživovací povinnosti.....	32
3.5.4. Obnovení vyživovací povinnosti.....	34
3.6. Výživné k dítěti v kolektivní výchově.....	35
4. Vyživovací povinnost dítěte vůči rodičům.....	36
4.1. Úprava.....	36
4.2. Subjekty.....	37
4.2.1. Rodič.....	37

4.2.2. Dítě.....	37
4.3. Způsob plnění.....	38
4.4. Rozsah.....	39
4.5. Trvání.....	39
4.5.1. Vznik.....	39
4.5.2. Zánik.....	40
5. Vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými.....	41
5.1. Úprava.....	41
5.2. Subjekty.....	41
5.3. Způsob plnění.....	43
5.4. Rozsah.....	43
5.5. Trvání.....	44
5.5.1. Vznik.....	44
5.5.2. Zánik.....	45
6. Vyživovací povinnost mezi manžely a vyživovací povinnost mezi partnery.....	46
6.1. Úprava.....	46
6.2. Subjekty.....	46
6.3. Způsob plnění.....	47
6.4. Rozsah.....	47
6.5. Trvání.....	49
6.5.1. Vznik.....	49
6.5.2. Zánik.....	51
7. Výživné rozvedeného manžela a vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití.....	51
7.1. Úprava.....	51
7.2. Subjekty.....	52
7.3. Způsob plnění.....	52
7.4. Rozsah.....	52
7.5. Trvání.....	53
7.5.1. Vznik.....	54

7.5.2. Zánik.....	55
8. Příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce.....	56
8.1. Úprava.....	56
8.2. Subjekty.....	56
8.3. Práva neprovdané matky dítěte.....	57
8.4. Práva těhotné ženy.....	58
9. Společné ustanovení.....	59
9.1. Splatnost.....	59
9.2. Započtení.....	60
9.3. Promlčení.....	61
9.4. Splnění za jiného.....	62
10. Závěr.....	64

Seznam použitých zkratek

zák. o rod.	– zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění
zák. o reg. partner.	– zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění
obč. zák.	– zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění
tr. zák.	– zákon č. 140/1960 Sb., trestní zákon, v platném znění
insolvenč. zák.	– zákon č.182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), v platném znění
zák. pr.	– zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění
partnerství	– registrované partnerství
SJM	– společné jmění manželů

1. Úvod

Tato práce pojednává o hmotně právní úpravě výživného v zák. o rod. a zák. o reg. partner. Smyslem této práce je stručně popsat jednotlivé druhy výživného upraveného jednak zákonem o rodině a pak i z relativně nového zákona o registrovaném partnerství, tedy vyživovací povinnost rodičů vůči dětem, vyživovací povinnost dětí vůči rodičům, vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými, vyživovací povinnosti mezi manžely, výživné rozvedeného manžela, příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce, vyživovací povinnost mezi partnery a vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití. Každé vyživovací povinnosti bude věnována jedna kapitola, v rámci které budou popsány subjekty, způsob plnění, rozsah vyživovací povinnosti a vznik a zánik.. Nejpodrobněji bude zpracována kapitola, kde se pojednává o vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem, protože je to společensky nejdůležitější a nejčastější vyživovací povinnost, která zabezpečuje úhradu potřeb dětí a tím i zdravý vývoj nové generace. Další druhy vyživovacích povinností budou pak zpracovány s odkazem na jednotlivé kapitoly vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem.

Vyživovací povinnost mezi manžely a vyživovací povinnost mezi partnery budou upraveny společně v jedné kapitole, protože obě dvě vyživovací povinnosti jsou upraveny obdobně a je zřejmé, že zák. o reg. partner. vyšel z principů zák. o rod. Stejně tak pro tuto podobnost bude ve společné kapitole upravena vyživovací povinnost rozvedeného manžela a vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití.

Kapitola věnovaná příspěvku na výživu a úhradu nákladů neprovdané matce bude zpracována tak, že budou popsány subjekty a pak jednotlivá práva matky, která není provdána a zvláštní předběžné opatření pro případ úhrady výživy a nákladů pro těhotnou ženu.

V poslední kapitole pak budou popsány společné zásady pro všechny druhy vyživovacích povinností, splatnost, započtení, promlčení atd. Podle zák. o rod. a zák. o reg. partner. do společných ustanovení patří i kritéria pro stanovení výživného, těmi jsou zejména odůvodněné potřeby oprávněného, možnosti,

schopnosti a majetkové poměry povinného, soulad poskytování výživného s dobrými mravy a změna poměrů. V této práci však ve společných ustanoveních tato kritéria nebudou uvedena, protože budou podrobněji popsána v kapitole pojednávající o vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem a tato úprava se dá obdobně použít i na další vyživovací povinnosti.

Tato práce vychází z právních předpisů ke stavu k 7.1.2008.

2. Výživné

2.1. Pojem

Pojem výživné není v zák. o rodině a ani v jiném zákoně definován. Z úpravy zák. o rod. a ostatní odborné literatury můžeme pojem výživného definovat jako zabezpečování a úhradu potřeb mezi osobami, které k sobě mají určitý příbuzenský nebo rodinný vztah, popř. i jiný vztah (dle zák. o reg. partner.). Pojmovým znakem výživného je to, že jde o majetkovou hodnotu, která má vyhraněný účel, kterým je úhrada osobních potřeb oprávněného, a základem a vlastním důvodem existence je určitý osobní vztah mezi oprávněným a povinným.¹

Pojem „výživné“ bývá používán ve dvojitým významu. V širším smyslu se výživné používá (zák. o rod. tak pojmenovává část III.) pro označení institutu rodinného práva, tedy souhrnu práv a povinností, které vyplývají z ustanovení právních předpisů. V užším smyslu výživné znamená vyživovací povinnost jedné osoby poskytnout určité plnění na úhradu osobních potřeb oprávněné osobě. Této povinnosti odpovídá oprávnění oprávněné osoby požadovat poskytnutí tohoto plnění a toto plnění přijmout. Toto samotné plnění se označuje za výživné.²

2.2. Druhy

V právním řádu České republiky můžeme nalézt tyto následující druhy výživného:

- a) vyživovací povinnost rodičů vůči dětem (§ 85 – 86 zák. o rod.)
- b) vyživovací povinnost dětí vůči rodičům (§ 87 zák. o rod.)
- c) vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými (§ 88 – 90 zák. o rod.)
- d) vyživovací povinnost mezi manžely (§ 91 zák. o rod.)
- e) výživné rozvedeného manžela (§ 92 – 94 zák. o rod.)

¹ Nová H., Těžká O., Vyživovací povinnost, Linde Praha, a.s., 1995, str. 6

² Nová H., Těžká O., cit. d., tamtéž

- f) příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce (§ 95 zák. o rod.)
- g) vyživovací povinnost mezi partnery (§ 10 zák. o reg. partner.)
- h) vyživovací povinnost po zrušení partnerství (§ 11 zák. o reg. partner.)

Jednotlivé druhy se od sebe liší podle osobního statutu a z něj odvozeného osobního poměru mezi povinným a oprávněným.

3. Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti

3.1. Úprava

Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem je nejdůležitější z ostatních vyživovacích povinností. Je tomu proto, že jde o uspokojování potřeb dětí, které nejsou schopny se samy živit, a pro zdravý vývoj příští generace. Zák. o rod. proto vyživovací povinnost upravuje jako první v hlavě první třetí části nazvané „Vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí“. Dále je upravena ve „Společných ustanoveních“ v hlavě šesté části třetí. S problematikou vyživovací povinnosti souvisí i řada jiných ustanovení v zák. o rod., např. použití majetku dítěte pro jeho výživu (§ 37a odst. 2), právní domněnky otcovství (§ 51 až 54) a další.

3.2. Subjekty

Povinným subjektem u této vyživovací povinnosti jsou rodiče a oprávněným jejich dítě.

3.2.1. Rodič

Pojem „rodič“ je třeba chápat v právním smyslu, a to že je jím osoba, která má postavení rodiče právního řádu.³

Zák. o rod. v ustanovení § 50a definuje matku dítěte jako ženu, která dítě porodila. Tato žena je pak proto zapsána v matrice jako matka.

³ Nová H., Těžká O., cit. d., str. 63

Otcem dítěte je pak muž, kterému svědčí domněnka otcovství podle § 51 a násl. zák. o rodině. Otcem dítěte je tak muž, který je manželem matky, pokud se dítě narodí v době od uzavření manželství do třetího dne po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné. Otcem dítěte je podle tohoto nový manžel ženy, která se provdá v době do tří set dnů od zániku předešlého manželství. Pokud se první domněnka neuplatní nebo otcovství manžela bude úspěšně a pravomocně popřeno, nastupuje druhá domněnka, podle které se za otce považuje muž, jehož otcovství bylo určenou souhlasným prohlášením obou rodičů (§ 52 zák. o rod.). V případě, že ani takto nedojde k určení otcovství, určí rozhodnutí soudu za otce dítěte muž, který souložil s matkou dítěte v době mezi sto osmdesátým dnem a třístým dnem před narozením dítěte, pokud jeho otcovství závažné okolnosti nevylučují. Otec (manžel matky nebo muž, který je určen souhlasným prohlášením anebo rozhodnutím soudu) je pak nositelem vyživovací povinnosti a to i přesto, že by jiný muž tvrdil, že otcem dítěte je on.⁴ Pokud otcovství k dítěti není určeno, otec není právně znám, tak vyživovací povinnost k dítěti má pouze matka.⁵

V případě osvojení dítěte vyživovací povinnost rodičů zaniká a naopak u osvojitele (nebo osvojitelů) vzniká za stejných podmínek, jako mají rodiče dítěte (§ 63 zák. o rod.). Dojde-li ke zrušení osvojení, vznikají znovu vzájemná práva mezi osvojencem a původní rodinou (§ 73 zák. o rod.). Vyživovací povinnost osvojitele nebo osvojitelů zaniká a obnovuje se vyživovací povinnost rodičů ode dne právní moci rozhodnutí o zrušení osvojení.⁶

Vyživovací povinnost rodičů není povinností solidární. Plnění jednoho rodiče nezabavuje druhého plnění svojí povinností. Vyživovací povinnost má každý rodič sám za sebe. Výše výživného je stanovena podle konkrétních možností a schopností a majetkových poměrů jednotlivého rodiče zvlášť. Nemůže-li jeden rodič plnit vyživovací povinnost z objektivních důvodů, vzrůstá výše výživného druhého rodiče (pokud to odpovídá jeho možnostem,

⁴ Pokud by tento muž, který tvrdí, že je otcem, poskytl jakékoli plnění dítěti, tak toto plnění se za výživné nepovažuje, protože tento muž k němu nemá vyživovací povinnost. Není určen jako otec a zapsán tak v matrice. Rozhodující je právní stav.

⁵ Radvanová S., Zuklínová M., Kurz občanského práva, Instituty rodinného práva, str. 174

⁶ R 65/1965

schopnostem a majetkovým poměrům), aniž by měl náhradu na vrácení.

V případě, že dítě má pouze jednoho rodiče, pak tento rodič sám plní vyživovací povinnost v plné míře.

Pro plnění vyživovací povinnosti není rozhodné, jsou-li rodiče zbaveni rodičovské zodpovědnosti (podle § 44 odst. 3) zák. o rod.), je-li jejich rodičovská odpovědnost omezena (dle § 44 odst. 2) zák. o rod.), pozastavena (dle § 44 odst. 1) zák. o rod.) či je-li dítě svěřeno do péče jiné osoby (dle ustanovení § 45 zák. o rod.). Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem trvá nadále (viz. § 44 odst. 5, § 45 odst. 4)⁷ zák. o rod.). Je-li dítě svěřeno do péče jiné osoby podle § 45 odst. 1) zák. o rod. určí vyživovací povinnost k dítěti a to od právní moci rozsudku o svěřeni dítěte do péče jiného občana (popř. společné výchovy manželů). K dřívějšímu datu lze stanovit počátek vyživovací povinnosti jen v případě, že jiný občan než rodič, popřípadě manželé, převzali dítě do péče na základě předběžného opatření (R 4/1987).

3.2.2. Dítě

Dítětem se rozumí příbuzný v řadě přímé, potomek, v prvním stupni. Zák. o rod. rozlišuje děti zletilé a děti nezletilé. Zletilost se nabývá dovršením věku 18 let nebo před dosažením tohoto věku uzavřením manželství (§ 8 odst. 2) obč. zák.

S dělením dětí na nezletilé a zletilé zákon stanovuje různé právní důsledky. V případě **nezletilých dětí**:

1. řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte předchází řízení o rozvodu (§ 24a, § 26 zák. o rod.)⁸,
2. řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte lze zahájit i bez návrhu (§ 50 a § 99 odst. 1) zák. o rod.),

⁷ Rodiče mají k dítěti vyživovací povinnost. O této povinnosti musí soud rozhodnout vždy. (srov. R 21/1981, R 4/1987). M. Hrušáková a kol., zákon o rodině, komentář, C.H.Beck.

⁸ V případě rozvodu podle § 24a nebo § 26 odst. 3) zák. o rod. soud schvaluje dohodu rodičů o výchově a výživě nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Tuto dohodu může soud upravit v zájmu dítěte (např.: zvýšením výživného oproti dohodě).

3. výživné se přiznává až do tří let před zahájením soudního řízení o úpravě vyživovací povinnosti (§98 odst. 1) zák. o rod.),
4. spotřebované výživné se nevrací (§ 99 odst. 1) zák. o rod.),
5. zákon nepřipouští vzájemné započtení proti pohledávce na výživné pro nezletilé děti (§ 97 odst. 3) zák. o rod.),

a u zletilých dětí:

1. výživné mezi rodiči a dětmi se upravuje pouze na návrh (§ 86 odst. 3), § 99 odst. 2) zák. o rod.),
2. započtení vzájemných pohledávek je možné na základě dohody (§ 97 odst. 3) zák. o rod.),
3. výživné se přiznává ode dne zahájení soudního řízení o úpravě vyživovací povinnosti (§ 98 odst.1) zák. o rod.)
4. v případě změny poměrů musí zletilé dítě výživné vrátit (§ 99 odst. 1 zák. o rod.)

3.3. Způsob plnění

Vyživovací povinnost může být plněna dvojím způsobem. Prvním způsobem je plnění vyživovací povinnosti naturálním plněním. Je to plnění, kterým se přímo uhrazují osobní potřeby dítěte. Jde např. o výkon osobní péče o dítě, pod který spadají činnosti související s péčí o výživu, výchovu a provádění všech ostatních potřebných prací a výkonů, které slouží k zajištění plynulému a soustavnému uspokojování potřeb dítěte. Osobní péče o dítě je závislá na věku dítěte, jeho zdravotním stavu, na podmínkách rodiny, na způsobu přípravy dítěte na budoucí povolání, na zálibách a aktivitách. Plnění vyživovací povinnosti lze plnit zcela osobní péčí. Půjde většinou o péči o kojence, děti nemocné nebo postižené. V ostatních případech, kdy výkon osobní péče nebude zcela postačovat k plnění vyživovací povinnosti, lze s přihlédnutím k osobní péči plnit výživné penězi. Při stanovení výživného se posuzuje zejména potřeba osobní péče o dítě a míra, jakou na ni každý z rodičů vynakládá nebo vynakládal. Pokud rodiče žijí spolu, posuzuje se při stanovení vyživovací povinnosti i péče o

společnou domácnost (§ 85 odst. 3) zák. o rod.). Plnění povinnosti naturálně je vždy plněním dobrovolným.

Druhý způsob plnění je plnění výživného v penězích. I zde se může jednat o plnění dobrovolné (např. zletilé dítě nežije ve společné domácnosti s rodiči). Na druhou stranu při plněním nedobrovolným⁹ se vyživovací povinnost stanovuje pouze na plnění v penězích. Rozhodnutí soudu, kterým rozhoduje o výživě, obsahuje rozsah vyživovací povinnosti vyjádřený v penězích. V tomto rozhodnutí je i obsaženo, od kdy je povinný rodič povinen plnit (v případě nezletilého je to den, od kdy povinný neposkytuje plnění, ne déle než 3 roky před zahájením řízení o výživném a u zletilých ode dne zahájení řízení o výživném), komu bude platit (u nezletilých dětí se platí k rukám osoby, která má dítě svěřené do výchovy a u zletilých dětí se platí přímo k rukám zletilého dítěte) a splatnost výživného, která musí být stanovena v souladu s ustanovením § 97 odst. 1) zák. o rod.

Plnění vyživovací povinnosti v penězích je i při stanovení výživného za dobu minulou. Splacení tohoto dluhu na výživném je možné povolit ve splátkách spolu s běžným výživným, přičemž je nutné rozlišit, kolik činí splátka dlužného a kolik je samotná výše výživného. Od dluhu na výživném se odečítá vše, co bylo od počátku vyživovací povinnosti do vydání rozhodnutí plněno, včetně ohodnocení výživného plněného naturálně a osobní péče.

Při plnění vyživovací povinnosti v penězích není možné žádat po povinném jednorázové příspěvky na zvýšené výdaje (např. se začátkem školního roku) nebo příplatek na trvalé výdaje (např. lyžařské kurzy, příspěvek na školu v přírodě), neboť výživné je průměrným ohodnocením nákladů na potřeby dítěte (tedy náklady vyskytující se pravidelně, ale i náklady vyskytující se nepravidelně za delší období, např. v době letních prázdnin).¹⁰

⁹ Pokud neplní dobrovolně rodič svoji vyživovací povinnost, rozhodne o povinnosti poskytovat výživné soud.

¹⁰ KS v Hradci Králové 13 Co 588/1994

3.4. Rozsah

Pro stanovení výše výživného soudem se v České republice používají obecná kritéria, která jsou uvedena v části třetí, hlavě šesté zák. o rod. v ustanovení § 96 a jsou společná pro všechny druhy vyživovacích povinností dle zák. o rod. Mimo těchto společných obecných kritérií je třeba vzít v úvahu ještě zvláštní pravidla pro stanovení výživného uvedena v § 85 odst. 2) a 3), týkající se přímo vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem. Tato obecná a zvláštní kritéria je nutno chápat v jejich vzájemné spojitosti.¹¹

Obecnými kritérii jsou odůvodněné poměry oprávněného, schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného a dobré mravy. Zvláštním kritériem je zásada, že dítě se má podílet na životní úrovni svých rodičů a též přihlídnutí k tomu, který z rodičů a v jaké míře pečuje osobně o dítě a i k péči o společnou domácnost (žijí-li rodiče spolu). Rozsah vyživovací povinnosti může být ovlivněn i dalšími skutečnostmi, např. existencí majetku dítěte.

Soud při určení konkrétní vyživovací povinnosti jednoho rodiče bere v úvahu všechna tato kritéria společně, ve vzájemné souvislosti, podle individuálního postavení oprávněného, povinného, tak případně i druhého rodiče. Soud pro stanovení vyživovací povinnosti je povinen přihlídnout k těmto kritériím a na jejich základě vydat rozhodnutí.

3.4.1. Odůvodněné potřeby dítěte

Odůvodněnými potřebami dítěte se rozumí náklady na krytí potřeb dítěte. Jde o hmotné potřeby, např. bydlení, strava, ošacení atd., ale i o kulturní, sportovní, rekreační a jiné potřeby, které zabezpečují všestranný rozvoj dítěte. Tyto odůvodněné potřeby jsou individuální a liší se u každého dítěte. Jsou závislé na věku dítěte, jeho zdravotním stavu, fyzické a psychické vyspělosti, nadání, zájmech, na přípravě na budoucí povolání apod. Rozsah těchto odůvodněných potřeb dítěte je ovlivněn životním standardem rodičů, jejich schopnostmi a možnostmi. V případě, že rodiče dítěte mají nadstandardní schopnosti, možnosti

¹¹ V právním řádu některých zemí se výživné může určit jako podíl z příjmu povinného anebo mechanicky pomocí tabulek.

a majetkové poměry, budou další potřeby dítěte, které jsou pro jeho všestranný rozvoj prospěšné, považovány za odůvodněné potřeby. A naopak budou-li schopnosti a možnosti rodičů omezené, odůvodněné potřeby dítěte pak budou pouze běžné potřeby, které nepřesáhnou obvyklou nezbytnou míru základních životních potřeb. Míra odůvodněných potřeb dítěte je úměrná schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům rodičů.

Skutečností, která zvyšuje odůvodněné potřeby dítěte, je jeho věk. Se zvyšováním věku dítěte se pomalu zvyšují jeho odůvodněné potřeby, které se odrážejí ve zvyšování výživného. V odborné literatuře můžeme najít věkové hranice, se kterými bývá spojeno zvyšování výživného. Touto hranicí je přechod od kojeneckého věku k věku předškolnímu, začátek povinné školní docházky a dospívání.

U dětí kojeneckého věku plní matka nejčastěji zcela vyživovací povinnost osobní péčí. Nelze však odůvodněné potřeby vztáhnout pouze na výživu dítěte. Mezi odůvodněnými potřebami dítěte patří tzv. výbavička (dětské prádlo, pokrývky, kočárek, vanička a další věci pro kojence)¹².

Odůvodněné potřeby u dětí v předškolním období se mění. Nelze je redukovat na pouhé náklady na výživu. V tomto období se do potřeb dítěte zahrnují náklady na pořízení hraček a náklady na zajištění jeho výchovy, přiměřené jeho věku a nadání. Pokud dítě nemůže navštěvovat zařízení kolektivní péče (jesle, mateřská škola) např. z důvodů zdravotních a rodič z důvodu výkonu pracovní činnosti nemůže o dítě pečovat, tak náklady na odměnu třetí osoby za péči o dítě také spadají do výživného. V tomto období je třeba přihlídnout úměrně ke schopnostem a možnostem rodičů. Rodič, který má dítě svěřeno do péče, již většinou zcela neplní vyživovací povinnost pouhým výkonem osobní péče o dítě a náklady na odměnu dítěte nelze plně považovat pouze za náklady na úhradu potřeb dítěte, neboť s péčí o dítě bývají spojeny i náklady na provoz domácnosti.¹³

¹² Výbavičku je třeba striktně odlišovat od nákladů v těhotenství a slehnutí podle § 95 odst. 1), které uplatňuje svým jménem matka dítěte proti oci dítěte. Součástí odůvodněných potřeb dítěte jsou tyto náklady, které jsou uhrazovány z výživného dítěte a matka je tedy uplatňuje ve prospěch dítěte a jeho jménem, nikoli pod svým.

¹³ R 64/1974

U dětí školního věku opět narůstají jejich odůvodněné potřeby. Přibývají náklady související se školní docházkou a i náklady, které se vztahují k mimoškolní činnosti dítěte (sportovní aktivity, hudební výchova apod.).

U dospívajících dětí je třeba řešit další zvyšování odůvodněných potřeb souvisejících s přípravou na budoucí povolání, fyziologickými změnami (např. rychlý růst) a nárůstem kulturních potřeb.

Za odůvodněné potřeby dítěte lze považovat i tvorbu úspor na budoucí potřeby dítěte, např. na vzdělání, bydlení, na lepší podmínky postiženého dítěte apod. Zák. o rod. v § 85a odst. 2) podává pouze demonstrativní výčet na co je možné úspory vytvořit. Tvorbu úspor lze použít jak pro nezletilé, tak zletilé dítě. Tvorba úspor je výhodná pro zajištění dítěte pro budoucnost v případě, že není jisté, že povinný bude moci celou dobu vyživovací povinnosti platit výživné v odpovídající výši (např. u podnikatelů, kteří nesou podnikatelské riziko). Soud u stanovení výživného s úsporami stanoví způsob placení samotného výživného (většinou k rukám druhého rodiče v případě nezletilých dětí anebo přímo zletilému dítěti) a dále i tvorbu úspor, která záleží podle účelu tvorby úspor (např. na bankovní účet u úspor na vzdělání, zakoupení drahého nástroje anebo přímo na účet stavebního spoření v případě bytu). Povinnému rodiči však nelze uložit, aby platil část výživného nezletilého dítěte, která představuje tvorbu úspor, na účet, s nímž by mohli nakládat oba rodiče nezletilého.¹⁴ Důležitá je i kontrola použití úspor, která může náležet druhému rodiči. Pokud se rodiče nedohodnou na využití úspor, je účet zablokovan soudem formou vinkulace. Soud pak udělí pokyn peněžnímu ústavu a umožní výběr pouze v případě, že bude prokázáno, že jeden z rodičů naloží v souladu se zájmem dítěte.¹⁵

Horní hranice odůvodněných potřeb není stanovena. Výživné by mělo být stanoveno v takové výši, která odpovídá možnosti krytí všech potřeb dítěte tak, aby byl zaručen jeho všestranný rozvoj. Je třeba zdůraznit, že odůvodněné potřeby dítěte mimo věku ovlivňují i jiné skutečnosti (např. zdravotní stav a jiné)

¹⁴ Usnesení městského soudu ze dne 24. 10. 2002 sp. zn. 29 Co 329/2002

¹⁵ Holub M., Nová H., Sladká Hyklová J., Z. o rod., komentář a související přepisy, Linde, Praha, str. 209

a pro stanovení vyživovací povinnosti je naprosto nezbytné posoudit individuální situaci u každého dítěte.

3.4.2. Schopnosti a možnosti povinného

Dalším kritériem jsou schopnosti a možnosti povinného. Toto hledisko určuje rozsah vyživovací povinnosti k dítěti a také vyjadřuje individuální podíl rodiče k dítěti. Pro stanovení výživného rodiče k dítěti ve správné výši je důležité posoudit skutečnosti, které se týkají schopností a možností obou rodičů a poměrů vyživovací povinnosti každého z rodičů k dítěti.

Schopnosti povinného jsou hlediskem subjektivním. Náleží sem fyzické a psychické vlastnosti povinného, např. zdraví, zdatnost, vlohy a nadání, vzdělání, zkušenosti apod. Podle schopností je nutné posoudit jeho zvláštní schopnost vykonávat povolání určitého druhu v souvislosti s jeho odborným vzděláním a nikoli posuzovat obecnou schopnost vykonávat jakékoli zaměstnání. Možnosti povinného jsou pak hlediskem objektivním. Vyjadřují možnost jeho využití schopností vzhledem k existujícím podmínkám, které ovlivňuje např. míra nezaměstnanosti, možnosti rekvalifikace atd.

Soud při rozhodování o výši vyživovací povinnosti musí zkoumat obě hlediska současně. Uplatňuje se zde zásada potenciality výděleku, která pro posouzení výše výživného bere za rozhodující výdělek nebo příjem, kterého rodič může dosáhnout, když řádně využívá své schopnosti, tedy rodič využívá svých schopností k výkonu činností, ve kterých najde svoje plné uplatnění. Opakem zásady potenciality výděleku je zásada fakticity výděleku, pro níž je rozhodující příjem skutečně získaný.

Pokud povinný vykonává práci, která odpovídá jeho možnostem, ale při výkonu práce neplní řádně svoje povinnosti, nevyužívá plně svoji pracovní dobu, má absence anebo porušuje pracovní kázeň, což se odráží na odměně za odvedenou práci apod., půjde v těchto případech o nevyužívání schopností povinného dosahovat určitý výdělek. Dalším příkladem je přechod povinného rodiče ze zaměstnání lépe placeného na méně placené anebo povinný rodič vykonává práci méně placenou z pohodlnosti anebo proto, aby dosáhl snížení

výživného. V těchto případech, kdy povinný rodič plně nevyužívá svoje schopnosti k tomu, aby mohl dosahovat přiměřených výdělků, soud bude za základ pro rozhodování o výši výživného brát v úvahu výdělek odpovídající jeho schopnostem. Pokud povinný rodič změni dosavadní výhodnější zaměstnání za méně výnosné, posuzuje soud důvody těchto změn a neshledá-li je jako závažné (např. zdravotní stav, odchod do důchodu, změna bydliště, povinný rodič nemá potřebnou kvalifikaci apod.), vychází při stanovení výše výživného z příjmů povinného rodiče před změnou zaměstnání. Pokud ale bude existovat tento důležitý důvod změny, bude se vycházet z příjmu získaného po změně. I tak je ovšem možné podrobit tento nový výdělek zkoumání, zda povinný, i když objektivně musel změnit povolání, je po této změně zaměstnán přiměřeným způsobem.¹⁶

V případě, že povinný je nezaměstnaný, případně podnikal a v současné době nemá žádné příjmy ani majetek a uvádí, že nemá perspektivu v zaměstnání, soud při rozhodování o výživném vychází z údajů poskytnutých úřadem práce (je-li povinný evidován v evidenci uchazečů, zda jsou v jeho nebo příbuzném oboru volná místa, jakých příjmů by dosahoval, kdyby byl zaměstnán apod.).¹⁷ U osoby nezaměstnané zařazené do evidence uchazečů u úřadu práce soud posuzuje i možnosti zajištění si vhodného zaměstnání i mimo místo bydliště, pokud je s přijetím do zaměstnání spojeno např. ubytování, vhodné spojení apod.¹⁸

Důvodem pro zrušení vyživovací povinnosti nebo snížení výživného je situace, kdy se povinný dostane po zaplacení výživného pod hranici životního minima stanoveného zvláštním předpisem.¹⁹

V případě, že povinný rodič je ve výkonu trestu odnětí svobody pro trestný čin Zanedbání povinné výživy dle § 213 tr. zák., výživné stanovené soudem by mělo být zachováno v plné výši i po dobu výkonu tohoto trestu anebo při stanovení výše vyživovací povinnosti by se mělo vycházet z předchozích příjmů. U výkonu trestu odnětí svobody v případě jiných trestních činů by měl

¹⁶ Nová H., Těžká O., cit. d., str. 78

¹⁷ M. Hrušáková a kol., zákon o rodině, komentář, C.H.Beck., str. 361

¹⁸ KS v Ústí nad Labem 10 Co 289/2003, OS v Děčíně 21 C 156/2005

¹⁹ KS v Hradci Králové 14 Co 755/1995

soud přihlížet k celkové situaci v nápravném zařízení a k dalším skutečnostem na straně povinného (zdravot. stav, majetkové poměry apod.). Výše výživného u takto odsouzené osoby vychází ze zásad rozúčtování její pracovní odměny podle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů.

Jestliže byl povinný ve vazbě a posléze ve výkonu trestu proto, že se dopustil trestného činu týrání svěřené osoby (nezletilého dítěte), vychází soud při rozhodování o výživném k této osobě z jeho možností a schopností, jaké měl před vzetím do vazby.²⁰

3.4.2.1. Příjem povinného

Pokud soud dojde k závěru, že příjem povinného odpovídá jeho možnostem a schopnostem, stane se tento příjem základem pro určení výše výživného.

Příjmem se rozumí u osob v pracovněprávním poměru mzda, odměna nebo plat, které jsou upraveny předpisy pracovního práva.

U podnikatelů je příjmem čistý zisk. U osob podnikajících je třeba kromě čistého zisku vzít úvahu i majetkovou situaci, rozsah jeho movitého a nemovitého majetku, počet zaměstnanců v jeho podniku, výši jejich platů atd., protože část získaných prostředků z podnikání je vždy vrácena zpět na úhradu těchto nákladů. U podnikatelů soud vychází z daňových přiznání, výpisů z bank, peněžních deníků a dalších skutečností dle konkrétních okolností. Soud při zjišťování příjmů spolupracuje s finančními úřady, které jsou povinny poskytnout soudu údaje o základu daně z příjmů, z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti, z kapitálového majetku, z pronájmu a ostatních příjmů fyzické osoby pro účely rozhodnutí o výživném.²¹ V případě, že povinný rodič, který má příjmy z podnikání, je povinen soudu prokázat své příjmy, předložit podklady pro

²⁰ KS v Ústí nad Labem II Co 507/1997

²¹ § 24 odst. 6) písm. c) zák. č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků

zhodnocení svých majetkových poměrů a umožnit soudu zjistit i další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí zpřístupněním údajů chráněných podle zvláštních předpisů. Pokud tuto povinnost uvedenou v § 85a zák. o rod. nesplní, zákon v uvedeném ustanovení stanoví nevyvratitelnou právní domněnku, že jeho průměrný měsíční příjem činí 12,7násobek životního minima jednotlivce určené podle zákona č. 110/2006 Sb., O existenčním a životním minimu. Výše takto zjištěného průměrného příjmu je 39.700,20 Kč měsíčně.²² Pokud však rodič splní tuto povinnost a soud má i nadále jeho tvrzený příjem za nevěrohodný, pak je třeba při určení výše výživného hodnotit jeho možnosti za přihlídnutí k jeho zjevně nevyužívaným schopnostem.²³

V případě, že příjmy rodiče, který je podnikatelem, po odečtení výdajů na jejich dosažení, zajištění a udržení jsou mimořádně nízké či dokonce vznikla daňová ztráta, je třeba provést další dokazování ke zjištění schopností a možností. Zejména je nutno zabývat se tím, jaký charakter mají jednotlivé výdaje na dosažení, zajištění a udržení příjmů uplatněné rodičem v daňovém priznání a zda k některým z nich, při zkoumání možností takového rodiče k plnění jeho vyživovací povinnosti k dítěti, nelze přihlídnout stejně jako k jeho ostatním příjmům po odečtení zbylých výdajů na jejich dosažení, zajištění a udržení.²⁴ Soud posuzuje i nezbytnost výdajů podle toho, zda jde o výdaje, bez nichž by nebylo možno dosáhnout zajištění výkonu podnikatelské činnosti nebo zda jde o výdaje, které co do rozsahu a druhu směřují spíše k rozšiřování podnikatelské činnosti za účelem dosažení vyššího zisku.²⁵

U osob bez příjmu z výdělečné činnosti je třeba rozlišovat osoby, které nemůžou pracovat z objektivních důvodů (např. z důvodů nezaměstnanosti, ze zdravotních důvodů apod.) a na osoby, které pracovat nechtějí anebo pracují příležitostně (po uplynutí podpůrné doby v nezaměstnanosti vykonávají dočasně pracovní činnost). Podobnou kategorií osob jsou osoby, které žijí např. z úspor, dědictví apod. a dále osoby, které jsou zaměstnány „načerno“ anebo pracují

²² podle stavu k 7.1.2008.

²³ MS v Praze 16 Co 492/1999

²⁴ KS v Ostravě 10 Co 361/1995

²⁵ KS v Ústí nad Labem 10 Co 326/2004

v zahraničí. U všech těchto osob nelze posuzovat pouze příjem, ale i ostatní skutečnosti, které se týkají povinného, celkovou majetkovou situací (vlastnictví nemovitostí, motorových vozidel, ostatních movitých věcí, životní standard apod.), okolnosti, motivy atd. Prokázání těchto skutečností je ale velice složité a náročné.

Do příjmu je však nutno zahrnout i jiné příjmy než příjmy z pracovní činnosti. Jsou to např. dávky nemocenského pojištění (při dlouhodobé pracovní neschopnosti), důchody sociálního zabezpečení, příjem v naturálních hodnotách, příjem z autorských práv, příjem z práv souvisejících s právem autorským, příjem za vynálezy apod.

Pokud povinný rodič nemá dostatečný příjem k plnění vyživovací povinnosti ze společenských důvodů anebo z důvodů uznaných zákonem (např. příprava na budoucí povolání), nelze mu vyživovací povinnost uložit a narůstá vyživovací povinnost druhého rodiče. Toto navýšení druhého rodiče nelze v žádném případě považovat za poskytnutí plnění jinou osobou podle § 101 odst. 1) zák. o rod., jde o plnění vlastní vyživovací povinnosti a nelze proto požadovat vrácení. Pokud by ani tento druhý rodič nemohl plnit svojí vyživovací povinnost, přešla tato povinnost na rodiče rodiče dítěte (dle § 88 zák.o rod.).

3.4.3. Majetkové poměry povinného

Majetkové poměry povinného jsou významným kritériem, které bere soud v úvahu při stanovení výše výživného.²⁶ Soud bere v úvahu majetkové poměry nejen rodiče, kterému je stanovována výše vyživovací povinnosti, ale i majetkové poměry druhého rodiče. Majetek totiž s sebou může přinášet určitý výnos anebo výhody, které vedou k úspore nákladů. Velikost majetku tak ovlivňuje životní úroveň povinného, na které má oprávněný právo se podílet. Pokud má být při stanovení výše vyživovací povinnosti přihlíženo k majetku

²⁶ Nález Ústavního soudu IV. ÚS 244/2003: Při zjišťování majetkových poměrů rodiče je ovšem nutno přihlídnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům, ale i k celkové sumě jeho movitého a nemovitého majetku a ke způsobu života. Výši výživného měl soud určit na základě všech těchto řádně zjištěných skutečností, přičemž lze přisvědčit názoru stěžovatelky, že pokud by takto určené výživné odpovídající odůvodněným potřebám dětí, nebyl otec schopen ze svých příjmů platit, musel by část svého majetku zpeněžit a takto získané peníze pro placení výživného použít.

rodičů, pak výnosy nebo výhody z vlastnictví tohoto majetku musí reálně ovlivňovat životní úroveň rodičů. Jde většinou o majetek jako např. rodinný dům, zahrada, chata nebo chalupa, atd. Naproti tomu sotva lze při stanovení výživného přihlídnout k tomu, že povinný je vlastníkem sbírky obrazů nebo známek; i když hodnota takové sbírky může být značná, nejde o majetek, který by přinášel bezprostřední užitek z hlediska vynakládání nákladů na osobní potřeby. Tam, kde však ostatní příjmy nedávají možnost vyměřit výživné v odpovídající výši, lze požadovat zpeněžení části nebo celé sbírky.²⁷ Pro stanovení výše výživného je nezbytné přihlídnout mimo majetku i k jiným majetkovým výhodám rodičů, jako jsou např.: výhry, restituce, dary, dědictví apod.

Zákon v ustanovení § 96 odst. 1) věty druhé stanovuje povinnost soudu při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Soud v tomto případě zkoumá důvody vzdání se majetkového prospěchu nebo hodnocení přiměřenosti rizika. Postupování nepřiměřeného majetkového rizika se rozumí taková činnost povinného subjektu, která ohrožuje dosažení zisku, popř. uchování hodnot, a tím také možnost poskytování výživného.²⁸

Do majetku nebo majetkových výhod nelze zahrnout příjmy, které mají být použity přímo na konkrétní účel anebo představují náhradu za způsobenou škodu (např. plnění pojišťovny).

Majetkové poměry povinného ovlivňují i závazky povinného. Specifické postavení zde mají vyživovací povinnosti povinného k jiným osobám než k oprávněnému. Ostatní závazky soud při rozhodování o výši výživného bere v úvahu podle jejich povahy a účelu.

Vyživovací povinnost povinného k oprávněnému musí být stanovena vždy s přihlídnutím ke všem ostatním vyživovacím povinnostem. Při stanovení výživného k oprávněnému soud neposuzuje pouze počet vyživovacích povinností

²⁷ Nová H., Těžká O., cit. d., str. 86

²⁸ M. Hrušáková a kol., Zákon o rodině, komentář, 3. vydání, C. H. Beck, str. 421

stanovených rozhodnutím soudu, ale i to, kolik vyživovacích povinností plní povinný dobrovolně. Jde-li o dobrovolné plnění, soud posuzuje, jestli takové plnění má zákonné opodstatnění co do důvodu a výše. V případě, že povinný poskytuje výživné bez zákonného podkladu, přihlíží k tomu soud jen zcela v ojedinělých případech a vzhledem ke konkrétním situaci daného případu a dobrým mravům (např. povinný poskytuje výživné dítěti svého sourozence, které je osiřelé). Soud nepřihlédne k výživnému osoby, ke které by povinný mohl mít vyživovací povinnost, ale nejsou splněny zákonné požadavky (např. výživné plněné manželovi, který nemá žádný příjem, ačkoli jeho schopnosti a možnosti jsou srovnatelné s možnostmi a schopnostmi povinného). Poskytuje-li však povinný výživné na základě zákonného podkladu, soud bude zkoumat jeho výši. Bude-li však výše takto dobrovolně stanoveného výživného nepřiměřeně vysoká, soud posoudí v rámci předběžné otázky výši této vyživovací povinnosti. Pokud je vyživovací povinnost plněna v souladu se zákonem, musí k ní soud přihlédnout. Soud při rozhodování o výši výživného k dalšímu dítěti (pokud o něm není rozhodnuto) musí posuzovat i možnosti, schopnosti a majetkové poměry druhého z rodičů tohoto dalšího dítěte.²⁹

3.4.4. Majetkové poměry a příjem oprávněného

Další skutečností, kterou je nutné zohlednit při stanovení výše výživného je majetek a příjem oprávněného. Musí však jít o takový druh majetku, který poskytuje určité výnosy, z nichž mohou být částečně nebo zcela uhrazeny odůvodněné potřeby oprávněného. Dítě může nabývat majetek děděním, darem, výhrou, z autorských práv, přechodem restitucí, z výnosů kapitálového majetku apod. Majetek do jeho zletilosti pak spravují jeho rodiče s péčí řádného hospodáře (§ 37a odst. 1) zák. o rod.). Zák. o rod. stanoví v § 37a odst. 2), že výnos z majetku dítěte lze použít nejprve pro jeho výživu a poté pro potřebu rodiny (např. na opravu domu, úhrada společné dovolené, náklady na bydlení apod.). Majetkovou podstatu mohou rodiče použít pouze v případě, že by vznikl nezaviněně ze strany osob povinných výživou hrubý nepoměr mezi poměry

²⁹ R 17/1969

nezletilého dítěte a osob povinných jeho výživou. V souvislosti s nakládáním s majetkovou podstatou je třeba mít na paměti § 28 obč. zák., podle něhož, pokud nejde o běžné nakládání, je nutné k platnosti nakládání s majetkem schválení soudu. V rozsahu v jakém je dostatečně zajištěna výživa dítěte z vlastního majetku, zaniká v tomto rozsahu vyživovací povinnost rodičů, neboť je dítě schopno se samo živit (§ 85 odst.1) zák. o rod. Pokud by byla výživa dítěte dostatečně zajištěna z výnosu svého majetku, mohlo by se přiznání výživného dítěti ocitnout v rozporu s dobrými mravy (§ 96 odst. 2) zák. o rod.).

Při stanovení výše vyživovací povinnosti je třeba vzít v úvahu i příjem dítěte. Aby mohl být tento příjem zohledněn musí jít o trvalý a opakovaný příjem. Nejčastěji půjde o příjem z jeho přípravy na budoucí povolání (stipendia, příjem z praktického výcviku v učňovských zařízeních) nebo dávky sociálního zabezpečení např. sirotčí důchod. Ojedinelý příjem dítěte (např. v době školních prázdnin), které se jinak připravuje studiem na budoucí povolání, neovlivňuje zpravidla vyživovací povinnost rodičů³⁰, protože málo zasahují do průměru z nichž je tato povinnost stanovena a také proto, že slouží oprávněnému k dosažení určitého přilepšení, nikoli k úhradě jeho základních osobních potřeb.³¹

3.4.5. Dobré mravy

Dobré mravy je pojem, který není v zákoně definován. Můžeme je charakterizovat jako soubor pravidel chování, které ukládá společenská morálka za určité situace, v čase a místě. Dobré mravy se používají jako korektiv nebo doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností. Posouzení konkrétního obsahu dobrých mravů náleží soudci, který je posuzuje vždy podle situace jednotlivého případu.

Pro stanovení rozsahu vyživovací povinnosti jsou dobré mravy obecným hlediskem upraveným v § 96 odst. 2) zák. o rod. V tomto ustanovení je stanoveno, že výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy. To může být například tehdy, pokud rodič neplnil vyživovací povinnost

³⁰ R 76/1968

³¹ Nová H., Těžká O., cit. d., str. 96

vůči svému nezletilému dítěti, dítě zanedbával, popř. týral, a ve stáří by požadoval na svém dítěti výživné anebo manželka opustila manžela, který se převážně na rozvratu manželství nepodílel, kvůli jinému muži a následně žádala výživné manželky, popř. rozvedené manželky, apod.³² Podle uvedené literatury je však nezbytné posuzovat předpoklad dobrých mravů velmi citlivě na vztah mezi rodičem a nezletilým dítětem. I když se nezletilé dítě dopustí zavrženíhodného jednání vůči svému rodiči a následně je umístěno do ústavní výchovy anebo je nařízena ochranná výchova, vyživovací povinnost rodiče nezaniká, neboť je nutné přihlídnout zejména k tomu, že rodiče měli dítě vychovávat, měli pečovat o jeho mravní vývoj (§ 31 odst. 1) písm. a) zák. o rod.; R 74/1969), měli být svým osobním životem a chováním příkladem svému dítěti (§32 odst. 2) zák. o rod.).³³

Pokud dojde k dlouhodobému vyloučení jednoho z rodičů ze styku s nezletilými dětmi, který to následně pociťuje jako újmu na svých rodičovských právech, nelze tento důsledek přičítat nezletilým dětem a přiznání výživného ze strany vyloučeného rodiče pak není v rozporu s dobrými mravy.³⁴

3.4.6. Právo dítěte podílet se na životní úrovni rodičů

Právo dítěte podílet se na životní úrovni rodičů je zakotveno v ustanovení § 85 odst.2) věta druhá zák. o rod. Toto právo je jedním ze zvláštních kritérií, která se používají pro stanovení výše vyživovací povinnosti. Soud zde posuzuje životní úroveň povinného rodiče. Pokud spolu rodiče nežijí a jejich životní úroveň je značně rozdílná, má dítě právo podílet se na životní úrovni toho rodiče, která je vyšší. Žije-li dítě s rodičem, který má nízkou životní úroveň a který svoji vyživovací povinnost plní především osobní péčí o dítě, má dítě právo podílet se na životní úrovni druhého rodiče s vyšší úrovní tak, že tomuto rodiči bude vyměřeno takové výživné, které bude uspokojovat životní potřeby, jiné potřeby a z takového výživného budou tvořeny i úspory. Z takto stanoveného výživného však nelze uspokojovat potřeby jiných osob. Naopak jestliže dítě žije s rodičem,

³² M. Hrušáková a kol., Zákon o rodině, komentář, 3. vydání, C. H. Beck, str. 421

³³ M. Hrušáková a kol., Zákon o rodině, komentář, 3. vydání, C. H. Beck, str. 422

³⁴ KS v Českých Budějovicích 5 Co 2661/1999

jehož životní úroveň je vysoká, zaniká vyživovací povinnost sociálně potřebného rodiče.³⁵ Jiná situace ovšem nastane, žije-li dítě s rodičem s velmi vysokou životní úrovní a druhý rodič má průměrný příjem. V tomto případě dítěti nemůže být snižován nárok na výživné jen proto, že by životní úroveň dítěte byla při stanovení přiměřené výše vyživovací povinnosti druhého rodiče (rodiče s průměrnou životní úrovní) vyšší než u jiného dítěte, která má druhý rodič s jinou osobou a které žije v jeho domácnosti.³⁶

3.4.7. Osobní péče o dítě a péče o společnou domácnost

Dalším zvláštním kritériem pro posouzení rozsahu vyživovací povinnosti, stanoveným v § 85 odst. 3) zák. o rod., je osobní péče o dítě a péče o společnou domácnost.

Výkon osobní péče o dítě je závislý na dalších skutečnostech, kterými jsou především věk dítěte, zdravotní stav, povahové vlastnosti, vlohy, nadání, zájmová činnost a které se mohou v průběhu času měnit a je tedy tyto skutečnosti nutné posoudit vždy vzhledem k určitému případu. V případě dítěte v kojeneckém věku je nezbytná osobní péče matky, která je náročná a tak je vyživovací povinnost matky zcela plněna osobní péčí. Na otci dítěte je pak materiální zajištění potřeb dítěte. S přibývajícím věkem dítěte se mění i potřeba osobní péče. V pozdějším věku dítěte je typické, že dítě nepotřebuje, aby se mu jeden rodič soustavně a plně věnoval. Oba rodiče již tak mohou být zapojeni do pracovního procesu, i když jeden z nich třeba jen na částečný úvazek. Při stanovení vyživovací povinnosti jednomu rodiči je třeba přihlídnout i k tomu, že druhý rodič plní částečně svoji vyživovací povinnost osobním výkonem.

V určitých případech výkon osobní péče o dítě nebude mít vliv na stanovení výše vyživovací povinnosti. Bude tomu tak zejména v případě, kdy dítě bude svěřeno do péče třetí osoby, do ústavní, ochranné péče anebo se dítě připravuje na budoucí povolání mimo svoje bydliště. Stejně tomu tak bude i při stanovení výše vyživovací povinnosti pro zletilé dítě, u kterého může být výkon

³⁵ KS v Hradci Králové 14 Co 755/1995

³⁶ MS v Praze 14 Co 568/1998

osobní péče posuzován zcela výjimečně a to pokud to odůvodňují zvláštní okolnosti případu (např. dlouhodobě nemocné anebo postižené dítě).

Při stanovení výživného se přihlíží i k intenzitě styku dítěte s jeho rodičem, neboť v případě styku dítě s povinným rodičem se vychází z toho, že rodič je povinen se o dítě postarat osobní péčí a naturálním plněním o potřeby dítěte po dobu styku s dítětem. Je možné přihlídnout i k dalším nákladům, které jsou spojeny se stykem, jestliže ovlivňují životní náklady povinného a tím i jeho schopnosti a možnosti platit výživné (např. cestování za dítětem).

Výkon osobní péče o dítě ovlivňuje rozsah vyživovací povinnosti a dále vyjadřuje i způsob plnění vyživovací povinnosti. Jestliže je tento způsob plnění z hlediska osobních poměrů dítěte opodstatněn, potom míra, s jakou se jeden rodič stará o osobní potřeby dítěte, určuje i rozsah jeho vlastní vyživovací povinnosti plněné jiným způsobem.³⁷ Jestliže jeden rodič plní vyživovací povinnost výkonem osobní péče o dítě, snižuje tak rozsah výživného stanoveného v penězích a zároveň tím zvyšuje rozsah vyživovací povinnosti druhého rodiče. Rodič, který pečuje o dítě tak částečně kompenzuje svůj podíl vyživovací povinnosti.

Péči o společnou domácnost je při stanovení vyživovací povinnosti možné brát v úvahu jen tehdy, pokud spolu oba rodiče žijí ve společné domácnosti. Podmínkou pro posouzení výše výživného v případě péče o společnou domácnost už není spolužití dítěte ve společné domácnosti obou rodičů (např. dítě je v péči třetí osoby).

3.5. Trvání vyživovací povinnosti

3.5.1. Vznik vyživovací povinnosti

Vyživovací povinnost vzniká dnem narození dítěte rodičům, kteří jsou za ně považováni podle zákona. Narozením dítěte tak vzniká osobní vztah dítěte a jeho rodičů, který je základem vyživovací povinnosti. Matce tedy vzniká tato povinnost dnem narození dítěte a otci uplatněním jedné ze tří domněnek

³⁷ Nová H., Těžká O., cit. d., str. 89

otcovství. Vyživovací povinnost vznikne manželovi matky i v případě, že se mu ji později podaří popřít. V tomto případě půjde o dočasnou vyživovací povinnost, která trvá do právní moci rozsudku o popření otcovství. Poskytnuté výživné má povahu plnění vyživovací povinnosti za jiného a ten kdo jej poskytl má nárok na jeho vrácení podle ustanovení § 101 odst. 1) zák. o rod. Otcí, který pak bude určen, má vyživovací povinnost k dítěti zpětně k datu narození dítěte. Podle § 98 odst. 1) věty druhé lze však výživné u zletilých dětí přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení a u výživného pro nezletilé děti i za dobu nejdéle tří let zpět ode dne zahájení soudního řízení.

Dítě má právo na výživu vznikem způsobilosti mít práva a povinnosti, tedy narozením (§ 7 odst. 1) obč. zák.). Rodičům dítěte tedy nevzniká vyživovací povinnost k počatému dítěti před narozením. Zvýšené potřeby matky v období těhotenství jsou zohledněny při určení vyživovací povinnosti mezi manžely (§ 91 zák. o rod.), jsou-li oba rodiče manžely, anebo při stanovení výše příspěvku na výživu a úhradu některých potřeb neprovdané matce podle § 95 zák. o rod., jde-li o neprovdanou matku. Toto řešení je v souladu s ustanovením § 7 odst. 1) obč. zák., podle něhož dítě, které je počato, má právní subjektivitu, narodí-li se živé. Protože výživným má být zásadně řešena úhrada osobních potřeb v přítomném čase, nemá podmíněná právní subjektivita tzv. nascitura vliv na vyměření vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi.³⁸

Od vzniku vyživovací povinnosti podle zákona je nutno rozlišovat počátek vyživovací povinnosti určené konkrétním rozsudkem soudu. Určení doby v soudním rozhodnutí neznamena, že by tento vznik vyživovací povinnosti měl být spojován až s vydáním rozhodnutí. Tato povinnost existovala dříve před soudním rozhodnutím, kdy ještě nebyly stanoveny podmínky pro úpravu výživného soudem (např. výživné bylo plněno dobrovolně a poté nastal nějaký důvod určení výživného soudem, srov. § 50 nebo 86 odst. 1) zák. o rod.).

K základním předpokladům pro uplatnění vyživovací povinnosti rodičů k dětem patří zejména:³⁹

³⁸ Nová H., Těžká O., cit. d., str. 98

³⁹ M. Hrušáková a kol., Zákon o rodině, komentář, 3. vydání, C. H. Beck, str. 358

1. stav odkázanosti na výživu na straně dítěte

Tento stav odkázanosti charakterizuje zák. o rod. v § 85 odst. 1) jako dobu, dokud dítě není schopno se samo živit. Pokud se dítě začne samo živit (začne mít dostatečné příjmy na úhradu svých potřeb), zanikne vyživovací povinnost rodičů k dětem a tím i stav odkázanosti na výživu na straně dítěte vůči rodičům. O schopnosti dítěte samo se živit blíže v kapitole 3.5.3. Zánik vyživovací povinnosti a 3.5.4. Obnovení vyživovací povinnosti.

2. schopnosti, možnosti a majetkové poměry rodičů plnit vyživovací povinnost

Tyto schopnosti, možnosti a majetkové poměry rodiče plnit vyživovací povinnost jsou jednak předpokladem pro vznik vyživovací povinnosti a také předpokladem pro určení výše výživného. K tomuto srov. kapitolu 3.4. Rozsah, zejména 3.4.2. Schopnosti a možnosti povinného a 3.4.3. Majetkové poměry povinného.

3. soulad s poskytováním výživného s dobrými mravy.

O dobrých mravech pojednává výše kapitola 3.4.5. Dobré mravy.

3.5.2. Změna vyživovací povinnosti

Plnění vyživovací povinnosti je dlouhodobé a v průběhu této doby dochází ke změnám, které ovlivňují vyživovací povinnost. Na tyto skutečnosti které mohou ovlivňovat rozsah vyživovací povinnosti, ale i její existenci je třeba reagovat. Zákon o rodině v ustanovení § 99 odst. 1) hovoří o změně poměrů. Takovou změnou poměrů je třeba rozumět stav, který je odlišný od stavu, který existoval v době při předchozím rozhodování. Taková změna musí být podstatná.

Při posuzování změněných poměrů soud musí přihlížet ke všem okolnostem, které by mohly odůvodnit změnu výživného. Důvodem ke změně vyživovací povinnosti rodičů je jen taková změna okolností, za nichž bylo dosud výživné určeno, jež se výraznějším způsobem projeví v poměrech účastníků.⁴⁰

⁴⁰ R 3/1967

Krátkodobý pobyt nezletilého dítěte u rodiče, ke kterému nebylo dítě svěřeno do péče, není důvodem pro zproštění od placení výživného.⁴¹ Pokud ale dojde k situaci, že dítě je dočasně v péči toho rodiče, kterému nebylo svěřeno do výchovy a tento rodič hradí nejen každodenní potřeby ale i v plném rozsahu osobní potřeby (např. z důvodu druhého rodiče v nemocnici anebo na cestě v zahraničí), je taková situace důvodem ke změně rozhodnutí, kterým může být povinnému dočasně zrušena vyživovací povinnost.

V případě, že půjde o změnu poměrů u nezletilých dětí, může soud i bez návrhu podle situace změnit soudní rozhodnutí anebo dohody o vyživovací povinnosti. U zletilých dětí může soud změnit rozhodnutí anebo dohodu o výživném jen na základě návrhu. Ohledně změny poměrů může soud vydat následující rozhodnutí. Patří sem rozhodnutí, kterým se zvyšuje nebo snižuje vyživovací povinnost (rozhodnutí, kterými se mění rozsah vyživovací povinnosti), rozhodnutí, kterým se návrh na změnu výživného zamítá (rozsah vyživovací povinnosti se ponechává ve stejné výši) a rozhodnutí kterým vyživovací povinnost vzniká, zaniká anebo se obnovuje (takové rozhodnutí ovlivňuje nejen rozsah, ale i podmínky existence rozhodnutí). Návrh rodiče na zrušení vyživovací povinnosti nezletilého dítěte v sobě zahrnuje i návrh na snížení výživného. Proto je soud povinen v řízení, ve kterém zkoumá důvodnost návrhu na zrušení vyživovací povinnosti, zabývat se i tím, zda nedošlo ke změně poměrů odůvodňující případně snížení výživného.⁴²

Pro určení doby, od níž se mění dřívější soudní rozhodnutí o výživném pro nezletilé dítě (zvýšení, snížení, zrušení), není rozhodné, kdy byl podán návrh na zahájení řízení o novou úpravu výživného nebo kdy bylo vydáno usnesení o zahájení takového řízení, popř. ke kterému dni navrhli změnu dřívějšího soudního rozhodnutí účastníci řízení, nýbrž pouze kdy došlo ke změně poměrů.⁴³

V případě změny výživného je nezbytné zúčtovat částky, které povinný bude platit podle nové úpravy výživného oproti částkám, které platil doposud.

⁴¹ R 72/1969

⁴² R 2/1967

⁴³ R 54/1969

V případě dlužných částek při zvýšení výživného je možné stanovit splacení jednorázově anebo formou splátek k nově určenému výživnému. Při snížení nebo zrušení výživného u nezletilých dětí platí zásada, že spotřebované výživné se nevrací. Pokud nebylo výživné spotřebováno, má povinný právo na jeho vrácení. O tom jestli bylo výživné spotřebováno anebo nikoli, záleží na dokazování. Právo na vrácení může být promlčeno (§ 98 odst. 2) zák. o rod.). V případě nezletilého dítěte není možné platně uzavřít dohodu o započtení přeplatku na výživném na částky splatné v budoucnu.

U zletilého dítěte je situace jiná. V případě snížení nebo zrušení vyživovací povinnosti je zletilé dítě povinno vrátit i spotřebované výživné. U tohoto dítěte lze ale provést započtení přeplatku na výživné splatné v budoucnu pouze dohodou. I v tomto případě právo na vrácení přeplatku se promlčuje.

3.5.3. Zánik vyživovací povinnosti

Vyživovací povinnost trvá po dobu, po kterou dítě není schopno se samo živit (§ 85 zák. o rod.). Schopnost samostatně se živit bývá tradičně vykládána extenzivně jako schopnost samostatně uspokojovat všechny potřeby (hmotné, kulturní, dle judikatury i bytové).⁴⁴ Maximální doba, po kterou může trvat vyživovací povinnost rodičů k dítěti, není v zákoně stanovena. Vyživovací povinnost tak může zaniknout v určitých případech i v nezletilosti dítěte, pokud se zapojí do pracovního procesu, který odpovídá jeho schopnostem, možnostem a ve kterém se může řádně uplatnit, a příjem z této činnosti bude plně pokrývat náklady na jeho potřeby. Na druhou stranu může vyživovací povinnost trvat i u zletilého dítěte staršího 26 let (Tento věk je relevantní pouze v oblasti sociálního zabezpečení. Do tohoto věku se dítě považuje za nezaopatřené dítě).⁴⁵ V případě, že dítě nebude schopné se samo živit (např. bude plně invalidní), bude trvat vyživovací povinnost rodičů po celý život dítěte.

Schopnost nezletilého dítěte živit se samostatně nelze posuzovat jen se zřetelem k dosaženému věku a stupni tělesné a duševní vyspělosti, ale i se

⁴⁴ M. Hrušáková a kol., Zákon o rodině, komentář, 3. vydání, C. H. Beck, str. 358

⁴⁵ srov. R 100/1967

zřetelem k tomu, jak je nezletilé dítě po mravní a charakterové stránce připraveno (jmenovitě výchovným působením rodičů) podílet se svou činností na společensky užitečné práci. Je-li nutné zařazení dítěte vzhledem k nedostatkům v jeho chování do výchovného zařízení (ústavní nebo ochranná výchova), v němž dítě nemá možnost opatřit si prostředky k obživě vlastní prací, není dítě schopno žít se samo a trvá vyživovací povinnost rodičů k němu. Není rozhodné, že se dítě samo živilo před umístěním ve výchovném zařízení a že tehdy nebyly dány zákonné podmínky pro plnění vyživovací povinnosti rodičů k němu.⁴⁶

V souvislosti se zánikem vyživovací povinnosti můžeme rozlišovat dva způsoby zániku, relativní a absolutní zánik vyživovací povinnosti.

Absolutní zánik vyživovací povinnosti znamená, že vyživovací povinnost zanikne, aniž by někdy v budoucnu došlo k obnovení. K absolutnímu zániku dochází smrtí povinného rodiče anebo dítěte, právní mocí rozhodnutí o osvojení (pouze v případě nezrušitelného osvojení, u zrušitelného osvojení dojde pouze k relativnímu zániku, viz dále) anebo právní mocí rozhodnutí, kterým otec úspěšně popřel svoje otcovství.

Relativní zánik vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem znamená, že vyživovací povinnost zanikne a za určitých okolností se může obnovit. Je tomu nejčastěji v souvislosti se zrušením osvojení anebo v případě, že dítě skončí střední školu, není přijaté na vysokou školu, rok pracuje. Po dobu kdy pracuje, tak rodiče k němu ztrácí vyživovací povinnost, která se obnoví, pokud nastoupí na vysokou školu. Podobněji o obnovení vyživovací povinnosti viz. dále.

Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem zaniká také vstupem dítěte do manželství nebo partnerství. Uzavřením manželství anebo partnerství vzniká ze zákona vyživovací povinnost mezi manžely (§ 91 zák. o rod.) anebo vyživovací povinnost mezi partnery (§ 10 zák. o reg. partner.). Vyživovací povinnost rodičů tak zcela zanikne anebo jen z části, ve kterém ji poskytuje druhý manžel nebo partner.

⁴⁶ R 74/1969

3.5.3. Obnovení vyživovací povinnosti

Vyživovací povinnost, která zanikla (relativně) se může za určitých okolností obnovit. V souvislosti s obnovením vyživovací povinnosti mluvíme také o elasticitě vyživovací povinnosti. Předpokladem obnovení vyživovací povinnosti je, že po zániku předchozí vyživovací povinnosti, dojde k obnovení podmínek existence vyživovací povinnosti.

V případě dítěte, které ukončí střední školu a nenastoupí na vysokou školu a nastoupí do zaměstnání. Dítě je schopno se samo živit a vyživovací povinnost rodičů tak zaniká. Pokud např. po roce pokračuje ve studiu, pozbudou současně schopnosti samostatně uspokojovat své potřeby, vyživovací schopnost se zásadně obnoví. Za pokračování přípravy dítěte na budoucí povolání lze, s přihlédnutím k nedostatku vhodných pracovních příležitostí pro absolventy škol, považovat další studium, jehož ukončení umožní absolventu najít si zaměstnání i v jiném oboru, než na který byla příprava dítěte dosud zaměřena.⁴⁷ V rozhodovací praxi soudů se berou v úvahu širší souvislosti mezi vykonávaným povoláním a novým studiem, důvody přerušení studií a další okolnosti významné pro zhodnocení společenského dopadu, s preferovaným zájmem na zvýšení kvalifikace dětí.⁴⁸

Na obnovení vyživovací povinnosti existují i jiné názory. Podle nich, pokud dítě po ukončení střední školy anebo učiliště začne pracovat a po čase se rozhodne, že ve studiu bude pokračovat, vyživovací povinnost se zásadně neobnoví.⁴⁹ Podle tohoto názoru končí také vyživovací povinnost věkem 26 let. Tato autorka dovozuje pomocí zákona o státní sociální podpoře. Podle názoru obecných soudů i ústavního soudu nelze použít ustanovení zákona o státní sociální podpoře, protože tam uvedená problematika téže problematiky není závazná pro soudy rozhodující o výživném. Rozhodovací praxe obecných soudů však tyto názory o zániku vyživovací povinnosti neuznala za rozhodující a setrvává na shora neomezeném věku a elasticitě vyživovací povinnosti.⁵⁰

⁴⁷ R 11/1993

⁴⁸ Holub M., Nová H., Sladká Hyklová J., Z. o rod., komentář a související přepisy, Linde, Praha, str. 198

⁴⁹ Antalová T., Rodinné právo, 6/1999, str. 10

⁵⁰ např. OS v Písku sp. zn. 5 C 776/2003-88 ze dne 29.10. 2004, shodně KS v Českých Budějovicích 6 Co 166/2005 a II. ÚS 432/05

Dalším důvodem obnovení vyživovací povinnosti může být v případě zrušení osvojení, kde zaniká vyživovací povinnost osvojitele a obnovuje se vyživovací povinnost rodičů.

3.6. Výživné k dítěti v kolektivní výchově

Tento druh výživného je upraven v § 103 zák. o rod., kde je stanoveno, že rozhodne-li soud o umístění dítěte do ústavní nebo ochranné výchovy, upraví vždy také rozsah vyživovací povinnosti rodičů k dítěti. Přitom zohlední i předpokládanou výši platby podle zvláštních předpisů. Těmito zvláštními předpisy jsou např. zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, vyhláška č. 82/1993 Sb., o úhradách za pobyt v zařízeních sociální péče, ve znění pozdějších předpisů.

Předpokladem rozhodnutí podle tohoto ustanovení je, že byla soudem nařízena ústavní výchova anebo ochranná výchova. Ústavní výchovu nařizuje soud jako výchovné opatření podle § 46 zák. o rod. Ochrannou výchovu nařizuje soud pro mládež v řízení podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) za provinění, které spáchal mladiství anebo dítě mladší 15 let, které spáchalo čin jinak trestný.

Do tohoto ustanovení (§ 103 zák. o rod.) se novelou 383/2005 Sb. dostala problematická formulace „přitom zohlední“. Toto lze vykládat několika způsoby. Za prvé, soud při stanovení výživného rodičům k dítěti v ústavní výchově nestanoví výši výživného s ohledem na § 96 zák. o rodině, protože od takto vypočteného výživného odečte platby podle zvláštních předpisů a pak celkové výživné bude stanoveno jako rozdíl těchto částek. Za další je možné tento výraz vyložit také tak, že soud stanoví výživné s ohledem na § 96 a rovnou při tomto stanovení přihlédne k platbě, jako k dalšímu finančnímu závazku povinného.

Přikláním se k názoru autorů komentáře k zák. o rod.⁵¹, že výživné je nárokem dítěte, sloužící k uspokojení jeho potřeb se zdůrazněním osobního a rodinného vztahu mezi oprávněným a povinným. Příspěvek na úhradu péče poskytované dětem a nezaopatřeným osobám v zařízeních je naopak nárokem státu. Nelze tedy odečítat od nároku nezaopatřeného dítěte nárok jiného subjektu a určitým způsobem je kompenzovat, zvláště, je-li podle ustanovení § 97 odst. 3) zák. o rod. započtení pouze na základě dohody a u výživného poskytovaného nezletilým dětem není započtení vůbec přípustné, tedy ani ze strany státu.

V případě, že dítě bude umístěno do ústavní výchovy nebo do ochranné výchovy, musí soud vždy rozhodnout o vyživovací povinnosti rodičů vůči dítěti a výši výživného stanovit s ohledem na to, co bylo výše uvedeno.

4. Vyživovací povinnost dítěte vůči rodičům

4.1. Úprava

Vyživovací povinnost dítěte vůči rodičům je upravena v zák. o rod. v části třetí hlavě první nazvané „Vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí“ v § 87. Dále se na tuto vyživovací povinnost vztahují „Společná ustanovení“ v hlavě šesté části třetí zák. o rod.

Od vyživovací povinnosti dítěte vůči rodičům je však nutno odlišovat od tzv. koadjutoria, které upravuje § 31 odst. 4) zák. o rod. Toto ustanovení stanoví, že dítě, které žije ve společné domácnosti s rodiči, je povinno podle svých schopností jim pomáhat. Je povinno jim přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny, pokud má vlastní příjem nebo majetek, který lze použít pro společné potřeby rodiny. Koadjutorium slouží jako úhrada společných potřeb domácnosti a není určené na úhradu osobních potřeb oprávněného (na rozdíl od výživného).

⁵¹ Holub M., Nová H., Sladká Hyklová J., Z. o rodině, komentář a související přepisy k 1.9.2007, Linde, Praha, str. 353

4.2. Subjekty

Subjekty vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům jsou oprávněnými subjekty rodiče a povinnými subjekty jsou děti.

4.2.1. Rodič

Oprávněným subjektem je zde rodič, který není schopen si zajistit slušnou výživu. Dítě je povinno poskytovat výživu rodiči, který nemá žádný nebo dostatečný příjem na uspokojování svých potřeb např. rodič nemůže pracovat a nevznikl mu nárok na důchod z důchodového pojištění. Vyživovací povinnost dítěte vůči rodičům je povinností subsidiární. Dítěti tato povinnost vzniká za předpokladu, že oprávněný rodič nemá manžela, který by mohl uspokojit jeho potřeby anebo nedostává výživné od rozvedeného manžela. Vyživovací povinnost mezi manžely předchází vyživovací povinnosti dětí (§91 odst. 3) zák. o rod.). Tedy pokud manžel oprávněného rodiče nebude moci poskytovat výživné, přejde tato povinnost na dítě. Stejně tak v případě, že rozvedený manžel nebude moci přispívat na výživu oprávněnému, stane se dítě povinným vyživovat svého rodiče, neboť i zde platí, že výživné rozvedeného manžela předchází vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům (§ 92 odst. 2) zák. o rod.).

Pro určení vyživovací povinnosti dítěte vůči rodičům není podstatné zda rodič poskytoval nebo neposkytoval dítěti vyživovací povinnost. K této skutečnosti je třeba přihlídnout, zda stanovení vyživovací povinnosti nebude v rozporu s dobrými mravy (např. rodič opustil společnou domácnost, dopustil se zavrženíhodného jednání vůči dítěti, atd.). Pro stanovení vyživovací povinnosti není relevantní, zda rodič žije s dítětem ve společné domácnosti.

4.2.2. Dítě

Jestliže je dítě schopno se živit, je povinným subjektem. Je-li více takových dětí, pak jsou i tyto povinnými subjekty. Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům není však povinností solidární. Každé dítě plní svoji vyživovací povinnost samo za sebe a takovým dílem, který odpovídá schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům ostatních dětí. Při rozhodování o vyživovací

povinnosti dítěte vůči rodiči nemůže soud rozhodnout o povinnosti ostatních dětí, pokud žaloba směřuje pouze proti jednomu dítěti (soud by tak překročil předmět řízení určený žalobou), ale soud musí při stanovení výživného žalovanému dítěti vyřešit otázku vyživovací povinnosti a její výše s ohledem na všechny povinné děti a s ohledem na možnosti, schopnosti a majetkové poměry ostatních dětí.⁵²

Vyživovací povinnost i v tomto případě je založena na osobním vztahu jednoho dítěte a jednoho rodiče. Pokud je třeba určit výživné pro oba rodiče, je nutno ji stanovit pro každého zvlášť a to i v případě, že oba rodiče žijí ve společné domácnosti.

Vyživovací povinnost mají všechny děti, které jsou schopny se samy živit. V tomto případě nerozhoduje zletilost nebo nezletilost dítěte, ale schopnost samostatně se živit. I nezletilé dítě může být subjektem této vyživovací povinnosti, má-li dostatečný příjem z vlastní výdělečné činnosti anebo z vlastního majetku.

Vyživovací povinnost dítěte vůči rodičům se vztahuje i na vztah mezi dítětem a osvojitelem, pokud osvojení trvá. V případě zrušení zrušitelného osvojení obnovuje se vyživovací povinnost vůči rodičům dítěte.

4.3. Způsob plnění

Jako u vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem je možné plnit výživné jak peněžním tak i naturálním plněním anebo obojím způsobem. Peněžním způsobem je možné plnit dobrovolně, ale v případě stanovení vyživovací povinnosti soudem připadá v úvahu pouze peněžité plnění. Naturálním plněním je možné plnit výživné zcela anebo jen z části a ve zbylé části plnit prostřednictvím peněz.

I výkonem osobní péče o rodiče je možné plnit vyživovací povinnost. Nejčastěji toto plnění připadá v úvahu, pokud rodič žije s dítětem v jedné domácnosti. Tento výkon osobní péče o oprávněného je pak třeba zohlednit při stanovení vyživovací povinnosti, existuje-li více povinných dětí a z nichž jen jedno pečuje o dítě.

⁵² R 38/1967

4.4. Rozsah

Zák. o rod. v ustanovení § 87 odst. 1) stanoví, že děti, které jsou schopny se samy živit, jsou povinny zajistit rodičům slušnou výživu. Tento pojem slušné výživy však není v zákoně definován. Odborná literatura rozumí pojmem slušná výživa jako výživa, která je svým rozsahem limitovanější než stejná životní úroveň, ale širší než průměrná výživa.⁵³ Slušná výživa tedy znamená, že nepůjde jen o úhradu těch nejnutnějších potřeb, ale půjde o úhradu, která odpovídá průměrnému životnímu standardu.⁵⁴ Výši výživného tedy v tomto případě musí být pokryty nejen náklady na úhradu stravy, ale též i další náklady související s odůvodněnými potřebami oprávněného (např. bydlení, kulturní potřeby) tak, aby oprávněný dosáhl průměrného životního standardu. V každém konkrétním případě je nutné posoudit odůvodněné potřeby oprávněného rodiče i ke schopnostem, možnostem majetkovým poměrům povinného dítěte (tedy k obecným hlediskům uvedených v § 96 odst. 1) a 2) zák. o rod.) a to zejména k věku, zdravotnímu stavu, způsobu života, atd. K možnostem, schopnostem, majetkovým poměrům a dobrým mravům platí podobně jako u vyživovací povinnosti rodičů a dětí.

V některých případech se může stát, že vyživovací povinnost dítěte vůči rodiči nebude stanovena (při posouzení schopností, možností atd.) anebo bude stanovena v nedostatečné výši, která neumožňuje plné krytí odůvodněných potřeb oprávněného rodiče, v těchto případech pak spadá zajištění výživy do oblasti práva sociálního zabezpečení.

V případě, že se oprávněný rodič nedohodne na výživném a jeho výši s povinným dítětem, rozhodne na základě návrhu oprávněného rodiče soud.

4.5. Trvání

4.4.1. Vznik

Vyživovací povinnost dítěte vůči rodiči vzniká ze zákona, jakmile jsou splněny její předpoklady současně. Jedná se o následující předpoklady:

⁵³ M. Hrušáková a kol., Zákon o rodině, komentář, 3. vydání, C. H. Beck, str. 385

⁵⁴ Nová H., Těžká O., cit. d., str. 131

1. stav odkázanosti na výživu na straně rodiče.

Zákon v § 87 odst. 1) toto uvádí slovy „ .. jestliže toho potřebují“. Jak je již výše uvedeno, oprávněný rodič nemá žádný příjem na uhrazení svých osobních potřeb a není zde ani jiná vyživovací povinnost, která by měla přednost před vyživovací povinností dětí. Stav odkázanosti bude např.: rodič není schopen vykonávat výdělečnou činnost, nebude mít nárok na starobní, vdovský, vdovecký důchod anebo tento příjem bude nedostatečný.

2. možnosti, schopnosti dětí se samostatně se žít.

Aby vyživovací povinnost dítěte vůči rodiči vznikla, musí být dítě schopno se samo žít. Pokud dítě nebude schopné se samo žít, tak povinnost vyživovat rodiče nemůže vzniknout. O tomto blíže v kapitolách 3.5.3. Zánik vyživovací povinnosti a 3.5.4. Obnovení vyživovací povinnosti.

3. soulad s dobrými mravy.

Posuzování vyživovací povinnosti, jejího vzniku, popř. výše v souladu s dobrými mravy má význam tam, kde se povinný rodič např. dopustil trestného činu proti dítěti nebo zanedbával svojí vyživovací povinnost atd. Blíže v kapitole 3.4.5. Dobré mravy.

4.4.2. Zánik

Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům může zaniknout smrtí jak oprávněného rodiče, tak i povinného dítěte. Pokud je ale povinných dětí více a zemře z nich pouze jedno, mění se vyživovací povinnost ostatních přeživších dětí.

Dalším důvodem zániku vyživovací povinnosti je ztráta odkázanosti na výživu, tedy získání příjmu oprávněného a to např. dědictvím, zlepšením zdravotního stavu a s tím i možnost pracovat, získání důchodu, výhrou apod.

Povinnost dítěte vyživovat svého rodiče zaniká i v případě, že povinný rodič vstoupí do manželství. Vyživovací povinnost mezi manžely předchází vyživovací povinnosti dětí (§ 91 odst. 3) zák. o rod.).

A konečně vyživovací povinnost dítěte zanikne i tehdy, pokud dítě přestane být schopné se samo živit, např. ze zdravotních důvodů, ztráty zaměstnání, apod.

5. Vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými

5.1. Úprava

Vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými upravuje zákon o rodině v samostatné hlavě, v hlavě druhé, části třetí, nazvané podle tohoto druhu vyživovací povinnosti „Vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými“ v § 88 - § 90. Stejně jako na předchozí druhy vyživovací povinnosti je nutné i na tento druh vztáhnout další ustanovení obsažená ve „Společných ustanoveních“ v hlavě šesté třetí části zák. o rod.

5.2. Subjekty

Subjekty vyživovací povinnosti mezi příbuznými jsou podle ustanovení § 88 odst. 1) zák. o rod. předci a potomci. O tom, kdo bude povinný a kdo oprávněný bude záležet na konkrétní situaci. Oprávněným mohou být jak předci tak potomci, totéž platí i o povinném. Oprávněným nebo povinným může být jak osoba zletilá, tak i nezletilé dítě. Pokud oprávněným bude nezletilé dítě, platí pro něj obdobně ustanovení § 85a zák. o rod. (v tomto případě půjde o analogii legis).

Ostatními příbuznými jsou myšleni pouze příbuzní v řadě přímé, z nichž jsou vyjmuti rodiče a děti (ve druhém a dalším stupni), jejichž vzájemná vyživovací povinnost je upravena samostatně (§ 85 – § 87 zák. o rod.). Nejčastěji tuto vyživovací povinnost budou mít prarodiče vůči vnoučatům nebo vnoučata vůči prarodičům. Je možná i vyživovací povinnost praprarodičů vůči pravnoučatům a naopak. Příbuzným v řadě pobočné tato vyživovací povinnost

nevznikne, a to ani tehdy, jsou-li bližšími příbuznými než příbuzní v řadě přímé (neexistuje vyživovací povinnost mezi sourozenci).

V ustanovení § 88 odst. 2) zák. o rod., věta první, je uvedeno, že nemohou-li plnit potomci vyživovací povinnost, přechází tato povinnost na předky. Povinnost potomků má tedy přednost před povinností předků. Zřídka nastanou situace, kdy dojde ke střetu vyživovací povinnosti předků a potomků, např. bude tomu tak tehdy, kdyby šlo o vyživovací povinnost zletilého dítěte k jeho rodiči s tím, že tato povinnost by předcházela případné povinnosti prarodiče k oprávněnému⁵⁵. Stejná situace nastane i v případě, že oprávněný nebude mít žádné potomky anebo mu jeho potomci z důvodů uvedených v § 96 odst. 1) zák. o rod. nebudou moci v dostatečné míře poskytovat výživné.

Ve větě druhé § 88 odst. 2) zák. o rod. je stanoveno, že příbuzní vzdálenější mají vyživovací povinnost jen v případě, že nemohou tuto povinnost plnit příbuzní bližší. Vyživovací povinnost bližších příbuzných má tedy přednost před vyživovací povinností vzdálenějších příbuzných. Toto pravidlo se uplatní tehdy, je-li v určité rodině velmi malý věkový rozdíl mezi jednotlivými generacemi. Pokud tedy nemohou plnit svou vyživovací povinnost k dětem rodiče a dále prarodiče, vznikne originárně ze zákona vyživovací povinnost příbuzným v dalším stupni (tj. rodičům prarodičů).⁵⁶ Toto pravidlo se použije i v situaci, kdy plnění vyživovací povinnosti nemůže být na bližších příbuzných vymáháno a vzdálenějším příbuzným je pak určena vyživovací povinnost v takovém rozsahu, jaký má příbuzný, na kterém nelze plnění vyživovací povinnosti vymáhat.⁵⁷

Nelze opominout skutečnost, že tuto vyživovací povinnost budou mít za stejných podmínek i příbuzní osvojitele a osvojenec za předpokladu, že osvojení bude trvat.

⁵⁵ Nová H., Těžká O., cit. d., str. 136

⁵⁶ M. Hrušáková a kol., Zákon o rodině, komentář, 3. vydání, C. H. Beck, str. 391

⁵⁷ R 66/1971

5.3. Způsob Plnění

Vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými bude zpravidla plněna peněžitými částkami. Není ovšem vyloučena možnost plnění této vyživovací povinnosti naturálním způsobem. Tímto způsobem lze plnit vyživovací povinnost zejména v případě, kdy oprávněný a povinný spolu žijí ve společné domácnosti. I v případě tohoto druhu vyživovací povinnosti přichází v úvahu plnění výživného osobní péčí o oprávněného (např. v situaci, kdy je oprávněný nezletilý nebo zdravotně postižený a jeho věk anebo zdravotní stav tuto péči vyžaduje). Plněním vyživovací povinnosti osobní péčí o oprávněného půjde zpravidla jen o částečné plnění této povinnosti. Ve zbylém rozsahu pak bude plněno výživné penězi.

5.5. Rozsah

Pro určení rozsahu vyživovací povinnosti je nutné vzít v úvahu nejen obecná kritéria uvedená v § 96 zák. o rod. (možnosti, schopnosti, majetkové poměry povinného a dobré mravy), ale i zvláštní hledisko uvedené v § 90 zák. o rod. Tímto zvláštním hlediskem je nutná potřeba.

Termín nutná potřeba zák. o rod. v žádném ustanovení nedefinuje. Je třeba jím rozumět, že půjde o uspokojování všech odůvodněných potřeb oprávněného, ale v nutném rozsahu. Nutným rozsahem je třeba rozumět výživu v širším slova smyslu, tedy nejen zajišťování stravy, ale i jiných potřeb, jako např. bydlení, kulturní vyžití, příprava na budoucí povolání pouze standardní měrou. Pojem „nutné potřeby“ však na druhé straně vylučuje uspokojování některých dalších potřeb, které nejsou nutné, ale na jejichž uspokojení mají nárok ti oprávnění, kteří se mají podílet na životní úrovni oprávněného.⁵⁸ Týká se tedy jen těch potřeb, k jejichž úhradě přednostně poskytované výživné nestačí.

Tato vyživovací povinnost může být poskytována vedle jiné vyživovací povinnosti (např. vyživovací povinnost rodičů vůči dětem) anebo spolu s ní. Určení jejího rozsahu je pak omezeno na úhradu těch potřeb, na které přednostní výživné nepostačuje.

⁵⁸ Nová H., Těžká O., cit. d., str. 139

V případě, že půjde o nezletilé dítě, bude nutné použít § 88 odst. 3) zák. o rod., který odkazuje na § 85a zák. o rod. a umožňuje jeho obdobné užití. Lze se proto domnívat, že budou-li majetkové poměry alespoň jednoho prarodiče značné, výživné nemusí být stanoveno v rozsahu nutné výživy a nemusí mít ani spotřební charakter (§ 85a odst. 2) zák. o rod. zakotvuje právo dítěte na stanovení výživného v takovém rozsahu, aby z něj mohly být tvořeny i úspory) a rovněž i to, že dítě nemá právo podílet se na životní úrovni svých prarodičů. Pokud půjde o dítě zletilé, nebude možno toto ustanovení (§ 85a odst. 2) zák. o rod.) aplikovat.

Při stanovení výše výživného je nezbytné přihlédnout k § 89 zák. o rod., který stanoví, že je-li několik povinných, kteří jsou příbuzní v téže stupni, plní každý z nich vyživovací povinnost takovým dílem, jaký odpovídá poměru jeho schopností, možností a majetkových poměrů k schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům ostatních. V případě, že výživné nebude plněno dobrovolně, bude se soud při stanovení výše vyživovací povinnosti zabývat možnostmi, schopnostmi a majetkovými poměry jednoho povinného k možnostem, schopnostem a majetkovým poměrům ostatních povinných. Výživné tak může být stanoveno každému povinnému v různé výši anebo může být stanoveno, že se některému povinnému neukládá.⁵⁹

Rozsah vyživovací povinnosti mezi příbuznými, který je v § 90 zák. o rod. charakterizován jako nutná potřeba, je nejomezenější ze všech vyživovacích povinností.

5.4. Trvání

5.4.1. Vznik

Vyživovací povinnost mezi příbuznými vzniká ze zákona, jakmile jsou splněny současně následující předpoklady:

1. odkázanost na výživu na straně oprávněného

⁵⁹ R 32/1966

Nárok oprávněného na plnění výživného vzniká jen tehdy, pokud ho nutně potřebuje.

2. schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného
3. soulad s poskytováním výživného s dobrými mravy

K schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného, jakož i k souladu s poskytováním výživného s dobrými mravy odkazují na výše uvedený výklad u vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem, který platí podobně.

5.4.2. Zánik

Vyživovací povinnost mezi příbuznými zaniká smrtí oprávněného nebo povinného (povinných). Je-li více povinných a jeden z nich zemře, změní se u ostatních povinných rozsah vyživovací povinnosti.

Zánikem odkázanosti na výživě na straně oprávněného (např. oprávněný se začne sám živit, zlepšení zdravotního stavu, získá dědictví apod.) zaniká také vyživovací povinnost mezi příbuznými. Vyživovací povinnost také zanikne, pokud oprávněný uzavře manželství, pak v tomto případě vyživovací povinnost mezi manžely bude mít přednost.

Dále vyživovací povinnost zanikne, když se změní schopnosti, možnosti, majetkové poměry povinného tak, že již nemůže poskytovat výživu jinému příbuznému. I v tomto případě, je-li více povinných a jeden z nich nemůže z toho důvodu plnit vyživovací povinnost, změní se u ostatních povinných vyživovací povinnost.

V případě, že se oprávněný dopustí zavrženíhodného jednání proti povinnému, je možný zánik vyživovací povinnosti proto, že by se poskytování výživného mohlo dostat do rozporu s dobrými mravy.

Vyživovací povinnost mezi příbuznými zaniká i v případě, kdy zanikne příbuzenský vztah. Toto je možné tehdy, popře-li muž svoje otcovství anebo osvojením (osvojením zanikne vyživovací povinnost mezi příbuznými původní rodiny osvojence a vznikne vyživovací povinnost mezi příbuznými osvojitele. V případě, že osvojení bude zrušeno, zanikne vyživovací povinnost mezi

příbuznými osvojitele a obnoví se vyživovací povinnost mezi příbuznými z původní rodiny).

6. Vyživovací povinnost mezi manžely a vyživovací povinnost mezi partnery

6.1. Úprava

Vyživovací povinnost mezi manžely je upravena v zák. o rod. v části třetí hlavě třetí nazvané „Vyživovací povinnost mezi manžely“ v § 91. Dále se na tuto vyživovací povinnost vztahují „Společná ustanovení“ v hlavě šesté třetí části zák. o rod.

Vyživovací povinnost mezi partnery je upravena v zák. o reg. partner. v části první hlavě čtvrté nazvané „Povinnosti a práva partnerů“. V této hlavě je tato vyživovací povinnost upravena v § 10. Dále je třeba na vyživovací povinnost mezi partnery aplikovat ustanovení obsažená v § 12 „Společné ustanovení pro určení a splatnost výživného mezi partnery nebo bývalými partnery“.

Vyživovací povinnost mezi partnery je upravena téměř shodně jako vyživovací povinnost mezi manžely, jen s tím rozdílem, že slovo manžel je nahrazeno slovem partner. Je tedy zřejmé, že i v této otázce zákon o reg. partner. vyšel z principů zák. o rod.⁶⁰. Pro tuto podobnost jsou obě vyživovací povinnosti popsány ve společné kapitole.

6.2. Subjekty

Subjektem vyživovací povinnosti mezi manžely jsou manželé. Manželem je osoba, která uzavřela manželství. Manželství se rozumí trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem (§ 1 odst. 1) zák. o rod.). Mezi manžely jde o vzájemnou vyživovací povinnost (§ 91 odst. 1) zák. o rod.).

⁶⁰ Holub M., Nová H., Sladká Hyklová J., Z. o rodině, komentář a související přepisy k 1.9.2007, Linde, Praha, str. 302

Vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely vyplývá z jejich rovného postavení (§18 zák. o rod.). Vzájemná vyživovací povinnost tak znamená, že jí k sobě mohou mít jak manžel, tak manželka a v průběhu manželství se mohou pozice oprávněného a povinného vyměnit. Vzájemná vyživovací povinnost však neznamená, že plnění vyživovací povinnosti povinného manžela bylo podmíněno plněním svých povinností oprávněného manžela vůči povinnému manželovi.

Oprávněným manželem bude manžel, který nedosahuje hmotné a kulturní úrovně druhého manžela. Povinný manžel bude ten manžel, jehož hmotná a kulturní úroveň převyšuje nad druhým manželem.

Subjektem vyživovací povinnosti mezi partnery jsou oba partneři. Partnerem se zde rozumí osoba, která uzavřela registrované partnerství (§ 1 odst. 2) zák. o reg. partner.). Registrované partnerství je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným v zák. o reg. partner. V ustanovení § 10 odst. 1) zák. o reg. partner. je uvedeno, že partneři mají vzájemnou vyživovací povinnost. O vzájemnosti vyživovací povinnosti se domnívám, že je možné přiměřeně použít to, co bylo řečeno shora o vzájemné vyživovací povinnosti manželů, protože v § 8 odst.1) je stanoveno, že partneři mají v partnerství stejné povinnosti a stejná práva.

6.3. Způsob plnění

Způsob plnění vyživovací povinnosti záleží na skutečnosti, zda spolu manželé žijí ve společné domácnosti či nikoli. Pokud spolu manželé ve společné domácnosti nežijí, plní se vyživovací povinnost penězi. V případě že spolu manželé žijí ve společné domácnosti plní se většinou vyživovací povinnost naturálně.

6.4. Rozsah

Pro určení rozsahu vyživovací povinnosti mezi manžely je nutné vzít v úvahu obecná hlediska stanovená v § 96 odst. 1) a 2) zák. o rodině, kterými jsou odůvodněné potřeby oprávněného, schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného a dobré mravy a zvláštní hlediska uvedená v § 91 odst. 2) zák.

o rod., kterými jsou péče o společnou domácnost a hmotná a kulturní úroveň, která má být v zásadě stejná. V případě registrovaného partnerství jsou tato hlediska uvedena v § 12 odst. 1) a 2) zák. o reg. partner., pokud jde o obecná hlediska a v § 10 odst. 2) zák. o rod., jde-li o hlediska zvláštní.

I v případě rozsahu těchto vyživovacích povinností nejde o poskytnutí pouhé výživy (stravy) oprávněnému, ale i o úhradu ostatních potřeb, např. kulturních apod. Rozsah výživného však musí být takový, aby odpovídal hmotné a kulturní úrovni povinného manžela. Vyrovnaním ovšem není možné rozumět jen mechanický propočít, jímž by byl zjištěn průměr pracovních příjmů obou manželů s tím, že vyživovací povinností by bylo dosaženo, aby oba příjmy byly matematicky shodné.⁶¹ Pro stanovení vyživovací povinnosti je nutné přihlídnout k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i ke schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Má-li soud rozhodovat o výživném mezi manžely podle uvedených zákonných hledisek, pak nestačí zjistit jen výši příjmu manželů, ale je třeba zjišťovat v jednotlivém případě nejen osobní, rodinné a majetkové poměry každého z nich, ale i konkrétní míru potřeb danou povahou práce, způsobem života, zdravotním stavem každého z manželů, popřípadě jinými závažnými okolnostmi. Podle ustanovení § 91 odst. 2) věta první zák. o rod. musí soud přihlídnout k péči o společnou domácnost, protože není bez významu, jestliže manželé nevedou společnou domácnost. I když zákon ukládá soudu, aby přihlédl k péči o společnou domácnost, není pochybností o tom, že soud musí zvážit i péči o nezletilé děti. Teprve po zjištění všech uvedených skutečností může soud dojít ke správnému závěru o zásadně stejné hmotné a kulturní úrovni manželů. Ve věci vyživovací povinnosti mezi manžely musí soud důsledně z vlastní iniciativy zjišťovat skutečný stav věci i z toho hlediska, zda přiznání výživného není v rozporu s ustanovením § 96 zák. o rod.⁶² Na shora uvedenou podobnost vyživovací povinnosti mezi manžely a vyživovací povinnosti mezi partnery lze toto obdobně použít i na určení rozsahu výživného mezi partnery.

⁶¹ Nová H., Těžká O., cit. d., str. 150

⁶² R 3/1978

Vyživovací povinnost mezi manžely předchází vyživovací povinnosti dětí, ale i vyživovací povinnosti rodičů.⁶³ Vyživovací povinnost rodičů k dítěti, které uzavřelo manželství, trvá jako podpůrná ve vztahu k vzájemné vyživovací povinnosti manželů. Rodiče plní vyživovací povinnost ke svému dítěti jen tehdy, jestliže jí manžel není schopný plnit vůbec, anebo ji neplní v plné míře.⁶⁴ Stejně tak i vyživovací povinnost dětí k rodičům je podpůrná k vyživovací povinnosti mezi manžely (§ 91 odst.3) zák. o rod.). Domnívám se, že to samé platí i pro vyživovací povinnost mezi partnery, která předchází vyživovací povinnosti dětí (§ 10 odst.3) zák. o reg. partner.), ale i vyživovací povinnosti rodičů.

6.5. Trvání

Vyživovací povinnost mezi manžely trvá po celou dobu existence manželství, tedy od uzavření manželství do jeho zániku. Není přitom rozhodné zda manželé spolu žijí ve společné domácnosti či nikoli.

Vyživovací povinnost mezi partnery trvá také po celou dobu existence partnerství.

6.5.1. Vznik

Vyživovací povinnost mezi manžely (partnery) vzniká ze zákona splněním následujících předpokladů:

1. právní existence manželství (partnerství)

Vyživovací povinnost vzniká uzavřením manželství anebo partnerství a trvá po celou dobu jeho existence. Vyživovací povinnost vzniká i v manželství (partnerství) neplatném, tedy v tom, které bylo uzavřeno při existenci některé překážky, která má za následek neplatnost manželství (partnerství). Vyživovací povinnost ovšem nevzniká při zdánlivém manželství (partnerství), protože manželství (partnerství) nevyvolává žádné právní účinky.

⁶³ R 46/1970

⁶⁴ R 4/1972

2. neexistence společného jmění manželů v zákonném rozsahu nebo oddělené soužití manželů (partnerů)

V manželství i v partnerství je možné oddělené soužití manželů (partnerů) mimo společnou domácnost.

Ohledně společného jmění manželů je nutné zdůraznit, že spolčené jmění manželů vzniká pouze mezi manžely spolu s uzavřením manželství a nikoli mezi partnery. Pokud mezi manžely vzniklo a existuje manželství v zákonném rozsahu, jsou s jeho předmětem oprávněni nakládat oba manželé a uspokojovat z něj tak nejen potřeby rodiny, dětí, ale i své individuální potřeby, a to v rámci běžného hospodaření.⁶⁵ Vyživovací povinnost mezi manžely vznikne tedy v případech:

- smluvně zúženému zákonem stanoveného rozsahu SJM (§ 143a odst. 1) obč. zák.),
- smluvně k částečnému nebo úplnému vyhrazení SJM až ke dni zániku manželství (§ 143a odst. 2) obč. zák.)
- soudem zúženému SJM na návrh manželů (§ 148 odst. 1) a 2) obč. zák.)
- zaniklo-li SJM prohlášením konkurzu (§ 268 insolvenč. zák.)
- zaniklo-li SJM v souvislosti s uložením trestu propadnutí majetku odsouzeného manžela (§ 52 odst. 2) tr. zák.)

V případě vyživovací povinnosti mezi partnery nejde vůbec hovořit o SJM a tak tento předpoklad neexistence SJM bude splněn u každého partnerství.

3. nestejná životní úroveň manželů (partnerů)

Oba manželé (partneři) mohou být schopni uhrazovat své hmotné a kulturní potřeby i když v různé míře, tak i přesto toto bude trvat vyživovací povinnost k tomu manželovi (partnerovi), který má nižší hmotnou a kulturní

⁶⁵ Hrušáková M., Králíčková Z., České rodinné právo, Doplněk, 1998, str. 95

úroveň). Účelem těchto vyživovacích povinností je totiž zajištění stejné úrovně mezi oběma manžely (partnery).

4. soulad s dobrými mravy

O souladu s dobrými mravy blíže v kapitole 3.4.5.

6.5.2. Zánik

Tyto vyživovací povinnosti zanikají smrtí manžela nebo partnera, právní mocí rozhodnutí o prohlášení manžela anebo partnera za mrtvého, právní mocí rozsudku, kterým se rozvádí manželství, právní mocí rozsudku, kterým se zrušuje registrované partnerství.

7. Výživné rozvedeného manžela a vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití

7.1. Úprava

Vyživovací povinnost rozvedeného manžela je upravena v zák. o rod. v části třetí hlavě čtvrté nazvané „Vyživovací povinnost rozvedeného manžela“ v § 92 až § 94. Na tuto vyživovací povinnost se vztahují „Společná ustanovení“ v hlavě šesté třetí části zák. o rod.

Vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití je upravena v zák. o reg. partner. v části první hlavě čtvrté nazvané „Povinnosti a práva partnerů“. V této hlavě je vyživovací povinnost upravena v § 11. Dále je třeba na tuto vyživovací povinnost aplikovat ustanovení obsažených v § 12 „Společné ustanovení pro určení a splatnost výživného mezi partnery nebo bývalými partnery“.

Také vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití je upravena podobně jako vyživovací povinnost rozvedeného manžela. Pro tuto podobnost budou také tyto dvě vyživovací povinnosti popsány ve společné kapitole.

7.2. Subjekty

Oprávněnými subjekty u těchto druhů vyživovacích povinností je rozvedený manžel (bývalý partner), který není schopen se sám živit. Povinným bude naopak druhý bývalý manžel (partner).

7.3. Způsob Plnění

Výživné rozvedeného manžela nebo bývalého partnera bude ve většině případů plněno penězi. V ojedinělých případech bude možné plnění vyživovací povinnosti zcela anebo z části naturálně. Půjde o případy, kdy oba bývalí manželé (partneři), žijí ve společné domácnosti ve smyslu ustanovení § 115 obč. zák. (nejde o situaci, kdy spolu oba pouze bydlí, protože ani jeden nemá možnost se odstěhovat). Toto naturální plnění spočívá pouze v dobrovolnosti plnění.

7.4. Rozsah

Pro stanovení rozsahu vyživovací povinnosti je nutné vzít v úvahu obecná a zvláštní hlediska. Obecnými hledisky jsou odůvodněné potřeby oprávněného, schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného a dobré mravy. Zvláštním hlediskem je hledisko uvedené v § 92 odst. 1) zák. o rod. a v § 11 odst. 1) zák. o reg. partner., kterým je přiměřená výživa.

Pojem „přiměřená výživa“ zákon nedefinuje, podle odborné literatury je třeba jím rozumět takovou výživu, která nepokrývá pouze náklady na stravování, ale i náklady na všechny odůvodněné životní potřeby podle věku, zdravotního stavu a způsobu života apod. To však neznamená, že by rozvedený manžel měl právo na zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň, jako mají manželé, jejichž manželství trvá, a ani na slušnou výživu, kterou jsou povinny svým rodičům zajistit děti podle § 87 zák. o rod. V každém případě půjde o plnění rozsahově omezenější, než je obvyklé plnění, jehož by se mohl domáhat manžel v době platného manželství.⁶⁶ Toto lze použít i na výživné partnera po zrušení partnerského soužití, neboť v § 11 odst. 1) zák. o reg. partner. se hovoří také o přiměřené výživě.

⁶⁶ M. Hrušáková a kol., Zákon o rodině, komentář, 3. vydání, C. H. Beck, str. 400

Při stanovení výše vyživovací povinnosti je třeba vzít v úvahu i to, zda potřeby oprávněného manžela (partnera) nejsou kryty jiným způsobem (nízké pravidelné příjmy), zda příjmy odpovídají zásadě potenciality, zda odůvodněné potřeby oprávněného odpovídají věku i zdravotnímu stavu. Při stanovení rozsahu vyživovací povinnosti je nutné také zhodnotit závazky obou rozvedených manželů nebo bývalých partnerů.

Jiná situace nastane v případě manžela (partnera), který se na rozvratu manželství (partnerství) nebude převážně podílet a kterému bude rozvodem (zrušením partnerství) způsobena závažná újma.⁶⁷ Soud v tomto případě může rozvedenému manželovi (bývalému partnerovi) přiznat proti jeho bývalému manželovi (partnerovi) výživné ve stejném rozsahu, jako je vyživovací povinnost mezi manžely podle § 91 odst. 2 zák. o rod. a mezi partnery podle § 10 odst. 2) zák. o reg. partner. Přiznání výživného v tomto rozsahu (stejná hmotná a kulturní úroveň) je možné na dobu tří let. Po uplynutí této doby může soud přiznat oprávněnému výživné pouze v rozsahu přiměřené výživy.

Vyživovací povinnost rozvedeného manžela a vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití má přednost před vyživovací povinností dětí vůči rodičům (§ 92 odst. 2) zák. o rod., § 11 odst. 3) zák. o reg. partner.) a před vyživovací povinností rodičů vůči dětem. I když tuto poslední prioritu zákon v žádném ustanovení nezakotvuje, lze ji však z ustanovení § 88 odst. 2) zák. o rod., podle něhož vyživovací povinnost předků následuje až za vyživovací povinností potomků, dovodit tak, že má-li vyživovací povinnost rozvedeného manžela přednost před vyživovací povinností dětí, má ji i před vyživovací povinností rodičů k dětem.⁶⁸

7.5. Trvání

Tento druh vyživovací povinnosti trvá zásadně neomezeně. Zákon pro něj nestanoví žádnou dobu, po jejímž uplynutí by nárok na plnění výživného zanikl. Časově omezené na dobu tří let je jen výživné, které je poskytováno podle § 93

⁶⁷ Závažnou újmu je třeba chápat především jako újmu osobní (manžel je invalidní, odkázaný na pomoc druhého manžela, trpí závažnou chorobou apod.)

⁶⁸ Nová H., Těžká O., cit. d., str. 160

odst. 1) zák. o rodině a § 11 odst. 2 zák. o reg. partner., a které má rozsah jako za trvání manželství (stejnou hmotnou i kulturní úroveň).

7.5.1. Vznik

Vyživovací povinnost rozvedeného manžela a vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití nevzniká automaticky právní mocí rozsudku, kterým se rozvádí manželství anebo ruší partnerské soužití, ale splněním následujících podmínek:

1. oprávněný manžel (partner) není po rozvodu schopen se sám živit

Tento stav odkázanosti na výživu znamená skutečnost, že oprávněný manžel nemá žádný vlastní příjem anebo jeho příjem je nedostatečný (např. z důvodu nemoci, ztráty kvalifikace, v důsledku péče o děti a domácnost apod.).

Oprávněný nemůže být nucen k tomu, aby rozprodával obvyklé bytové zařízení a ostatní věci, které užívá. Jinak je tomu však u majetku, který uvedený přiměřený rámec přesahuje.⁶⁹

2. oprávněný manžel (partner) požádá o poskytování výživného povinného manžela (partnera)

Tuto podmínku zákon stanovuje v § 92 odst. 1) zák. o rod. a v § 11 odst. 1) zák. o reg. partner. Pokud oprávněný manžel (partner) požádá o poskytování výživného povinného podle jeho schopností, možností a majetkových poměrů, a ten mu plnění odmítne, rozhodne o výživném soud na návrh jednoho z nich.

3. povinný manžel (partner) má schopnosti, možnosti a majetkové poměry výživné poskytovat

Při posuzování možností, schopností a majetkových poměrů soud musí vycházet s ohledem na ustanovení § 96 odst. 1) zák. o rod. anebo § 12 odst. 1) zák. o reg. partner. ze zásady potenciality.

⁶⁹ M. Hrušáková a kol., Zákon o rodině, komentář, 3. vydání, C. H. Beck, str. 400; Radimský, J., Radvanová, S. Zákon o rodině. Komentář. Praha: Panorama, 1989

4. poskytování výživného je v souladu s dobrými mravy

K souladu poskytování výživného s dobrými mravy musí soud při stanovení výživného přihlídnout, např. trestná činnost rozvedené manželky, jež měla za následek rozvrácení pracovního poměru a ztrátu výděлку, může být podle povahy konkrétního případu důvodem k použití § 96 odst. 2) zák. o rod.⁷⁰.

7.5.2. Zánik

Vyživovací povinnost rozvedeného manžela nebo vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití zanikne smrtí oprávněného nebo povinného anebo právní mocí rozhodnutí o prohlášení povinného nebo oprávněného za mrtvého, uzavřením manželství nebo partnerského soužití, v případě výživného podle § 93 odst. 1) zák. o rod. anebo § 11 odst. 2) zák. o reg. partner. zaniká právo na poskytování tohoto výživného uplynutím doby tří let od zániku manželství nebo zrušení partnerského soužití. Vyživovací povinnost dále zaniká vyplacením jednorázové částky na základě písemné smlouvy.

Vyplacením jednorázové částky právo na výživné zaniká jednou provždy. Je teda pouze na účastnících smlouvy, zda zváží rizika a výhody (např. nezaručenost stálosti vysokých příjmů u části povinných, nejistotu o době potřebnosti, o délce života apod.). Tato smlouva musí být uzavřena písemnou formou a pokud je uzavírána v rámci smluv souvisejících s rozvodem podle § 24a zák. o rod., je nutné, aby podpisy byly úředně ověřeny. Postup při uzavírání této smlouvy ovládá princip smluvní volnosti. Je ovšem mít na paměti ustanovení § 96 odst. 2) zák. o rod. a § 3 odst. 1) obč. zák., aby se poskytnuté jednorázové výživné nedostalo v určitém případě do rozporu s dobrými mravy.

Uzavřením nového manželství nebo nového partnerství tato vyživovací povinnost zaniká, neboť okamžikem uzavřením manželství nebo partnerství vzniká vyživovací povinnost mezi manžely nebo partnery.

Uplynutím doby tří let od zániku manželství anebo zániku partnerského soužití zaniká pouze tento nárok na výživné (podle § 93 odst. 1) zák. o rod. nebo § 11 odst. 2) zák. o reg. partner.) v rozsahu jako je mezi manžely za trvání

⁷⁰ R 2/1966

manželství anebo partnery za trvání partnerství. Pokud by i po uplynutí této lhůty oprávněný manžel nebyl schopen se sám živit, nic nebrání tomu, aby soud znovu o výživném rozvedeného manžela rozhodoval, a to podle § 92 (zák. o rod.).⁷¹ Toto platí i v případě partnera pobírajícího toto „zvýšené“ výživné, kdy po uplynutí lhůty může soud znova rozhodnout o výživném, a to podle § 11 odst. 1) zák. o reg. partner.

8. Příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce

8.1. Úprava

Tato zvláštní vyživovací povinnost je upravena ve třetí části v páté hlavě zák. o rod. nazvané „Příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce“ v § 95. Na tento druh „vyživovací povinnosti“ je nezbytné použít úpravu ze „Společná ustanovení“ v hlavě šesté třetí části zák. o rod.

8.2. Subjekty

Oprávněnou osobou je matka dítěte v případě ustanovení § 95 odst. 1) zák. o rodině a podle § 95 odst. 2) je jím těhotná žena.

Povinným je otec dítěte podle § 95 odst. 1) zák. o rod. a podle § 95 odst. 2) je povinným muž, jehož otcovství je pravděpodobné. Nárok neprovdané matky na příspěvek na úhradu výživy podle § 95 odst. 1) zák. o rod. může být s úspěchem uplatněný jen proti muži, jehož otcovství k dítěti už bylo určeno na základě druhé anebo třetí domněnky určování otcovství. Nárok podle § 95 odst. 2) zák. o rod. může s úspěchem uplatnit pouze těhotná žena, tedy žena ještě v době těhotenství, ne v době po narození dítěte.⁷² Jestliže řízení o návrhu podle § 95 odst. 2) zák. o rod. není skončeno a navrhovatelce se narodí dítě, není to překážkou na pokračování v řízení, soud musí o uplatňovaném nároku

⁷¹ M. Hrušáková a kol., Zákon o rodině, komentář, 3. vydání, C. H. Beck, str. 402

⁷² R 8/1970

rozhodnout. Narození dítěte nebrání věcnému vyřízení návrhu podle § 95 odst. 2) zák. o rod., který byl učiněn před slehnutím.⁷³

Zákon v § 95 odst. 2) zák. o rod. upravuje zvláštní předběžné opatření.

8.3. Práva neprovdané matky dítěte

Matka dítěte má proti otci dítěte, za kterého není provdána, tato práva:

1. nárok na příspěvek na výživu,
2. nárok na příspěvek na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím.

Příspěvek na výživu je nutné chápat pouze jako příspěvek, který má pokrýt všechny odůvodněné potřeby matky. Přiměřenost příspěvku je závislá na konkrétních potřebách matky, příjmech matky, výnosech z majetku, na výši dávek podle předpisů o nemocenském pojištění a státní sociální podpoře.

Výše příspěvku bude závislá ze schopností, možností a majetkových poměrů povinného (§ 96 odst. 1) zák. o rod.).

Právo matky na tento příspěvek vznikne, jakmile jí v souvislosti s těhotenstvím anebo porodem vzniknou jakékoli náklady. Předpokladem vzniku práva na příspěvek není stav odkázanosti na výživu matky (stav, kdy matka není schopna se sama živit). Předpokladem je ta skutečnost, že matce v důsledku těhotenství a narození dítěte došlo ke snížení příjmů. Dobu poskytování tohoto příspěvku určuje zákon, a to po dobu dvou let. Počátek lhůty dvou let může být dán nejdříve začátkem těhotenství a nejpozději porodem. Lhůta tedy může běžet zčásti po dobu těhotenství a zčásti v době po porodu (R 50/1985). O stanovení počátku a o délce lhůty rozhodují soudy s přihlédnutím ke konkrétním potřebám matky dítěte.⁷⁴

Náklady spojené s těhotenstvím jsou takové náklady matky dítěte, které by bez těhotenství nevznikly. Jedná se zejména o náklady na zlepšenou výživu, ovoce, zeleninu, kterou matka spotřebovává nad běžnou potřebu, těhotenské šaty,

⁷³ R 64/1965

⁷⁴ M. Hrušáková a kol., Zákon o rodině, komentář, 3. vydání, C. H. Beck, str. 407

prádlo, event. doplatek některých léků v souvislosti s těhotenstvím atd.⁷⁵. Mezi náklady nelze považovat náklady na pořízení kočárku, postýlky anebo výbavičky pro dítě, protože jde o nároky dítěte, které by měly být uspokojeny z výživného rodičů vůči dětem. Pokud tyto předměty obstarala matka, měla by pak právo domáhat se vrácení nákladů na otci dítěte podle § 101 zák. o rod. Právo na zahrnutí těchto nákladů (výbavičky apod.) by měla matka tehdy, pokud by se dítě narodilo mrtvé.

Náklady spojené se slehnutím jsou náklady spojené s porodem. Ide tedy zejména o náklady spojené s pobytem v nemocnici, lékařským zákrokem, léky apod.

Právo na náhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím se promlčí uplynutím tří let ode dne slehnutí (§ 95 odst. 3) zák. o rod.). Právo na příspěvek na výživu se nepromlčuje (§ 98 odst. 1 zák. o rod.).

8.4. Práva těhotné ženy

Práva těhotné ženy jsou upravena v § 95 odst. 2) zák. o rod. a směřují proti muži, který je pravděpodobným otcem dítěte. Toto ustanovení upravuje zvláštní druh předběžného opatření, které umožňuje těhotné ženě podat návrh k soudu, kterým by soud uložil pravděpodobnému otci dítěte povinnost poskytnout předem jednorázovou částku na:

1. výživu pro ženu po dobu dvou let,
2. úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím,
3. výživné pro dítě po dobu, po kterou by zaměstnankyni podle zvláštního předpisu náležela mateřská dovolená (tímto zvláštním předpisem je zák. pr., kde je mateřská dovolená upravena v § 195).

Částka na výživu pro ženu a na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím by měla být stanovena v takové výši, aby těhotná žena mohla

⁷⁵ Holub M., Nová H., Sladká Hyklová J., Z. o rodině, komentář a související přepisy k 1.9.2007, Linde, Praha, str. 313

v přiměřeném rozsahu pokrýt své odůvodněné potřeby. Blíže o tomto v kapitole 8.3. Práva neprovdané matky.

Ohledně částky na výživné pro dítě je nutné vzít v úvahu, že jde o předběžné opatření a že v rámci výživného pro dítě může těhotná žena uplatnit náklady spojené s pořízením kočárku, výbavičky atd.

Návrh na zahájení řízení musí být podán před porodem dítěte. Pokud by došlo k podání návrhu po porodu dítěte, soud by musel takový návrh zamítnout. Potom by musela matka nejdříve podat návrh na určení otcovství a posléze žalovat otce na náhradu nákladů podle § 95 odst. 1) zák. o rod.

9. Společné ustanovení o výživném

9.1. Splatnost

V § 97 odst. 1) zák. o rod. je stanoveno, že výživné je třeba platit v pravidelných opětuujících se částkách, s výjimkou případů podle § 94 odst. 2) a § 97 odst. 2), které jsou splatné vždy na měsíc dopředu. Zák. o reg. partner. upravuje splatnost výživného v § 12 odst. 3), kde určuje pouze to, že výživné se poskytuje v pravidelných opětuujících částkách, ale už nic nestanoví o splatnosti výživného. Pro určení splatnosti v případě výživného podle zák. o reg. partner. bude nutno vzhledem k podobnosti úpravy výživného použít analogii k úpravě výživného v zák. o rod. Toto platí pouze pro plnění výživného v penězích. U plnění výživného naturálně nelze hovořit o splatnosti, neboť k tomuto plnění dochází průběžně.

Peněžní plnění, dobrovolné nebo stanovené soudním rozhodnutím, je plněním v pravidelných opětuujících peněžních částkách. Z tohoto pravidla však existují výjimky, a to v případě splnění vyživovací povinnosti rozvedeného manžela jednorázovou částkou (§ 94 odst. 2 zák. o rod.) a § 11 odst. 5) zák. o reg. partner.) a v případech, kdy soud určí povinnost složit peněžní částku na výživné splatné v budoucnu podle § 97 odst. 2) zák. o rod.

Formulace „na měsíc dopředu“ znamená, že stanovené výživné je splatné pro kalendářní měsíc nejpozději do první poloviny tohoto měsíce. Výživné kupř.

za měsíc leden by tedy mělo být zapláceno nejpozději do 15. ledna příslušného kalendářního roku.⁷⁶

Soud může v případech hodných zvláštního zřetele rozhodnout podle § 97 odst. 2) zák. o rod. o povinnosti složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnosti. Takto může rozhodnout v případech, kdy je výživné určeno pouze pro děti, zletilé i nezletilé. Tato jednorázová částka je zálohou na výživné splatné v budoucnosti. Za případy hodné zvláštního zřetele je možné považovat takové případy, kdy povinný rodič dosahuje nepravidelných příjmů, plánuje delší pobyt v zahraničí anebo podniká a prokazatelně podstupuje majetková rizika.

Při stanovení této povinnosti soud věnuje pozornost výběru peněžního ústavu, který by měl poskytovat velkou míru stability a spolehlivosti (Komerční banka, Česká spořitelna, Československá obchodní banka). Mimo těchto peněžních ústavů může soud určit povinnému, aby tuto jednorázovou částku složil na speciální podúčet soudu.

Pokud soud rozhodne o povinnosti povinného složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnosti předem, ukládá mu zákon učinit příslušná opatření zaručující pravidelnou výplatu měsíčních splátek, odpovídajících stanovenému výživnému. Soud tedy kromě vyčíslení celkové částky, představující zálohu na výživné splatné v budoucnosti, musí také vyčíslit výši jednotlivých pravidelně se opětujících částek (zpravidla měsíčních).⁷⁷ Soud také uloží mimo povinnosti povinného složit zálohu na výživné splatné v budoucnosti i povinnost peněžního ústavu provádět pravidelnou výplatu přesně stanovených částek k rukám oprávněného.

Úroky z peněžních prostředků uložených na účtu jsou stále vlastnictvím povinného, který může požadovat jejich vyplacení.

9.2. Započtení

Úprava započtení výživného je upravena v § 97 odst. 3) zák. o rodině a v § 12 odst. 4) zák. o reg. partner. V těchto ustanoveních je upraveno započtení

⁷⁶ Holub M., Nová H., Sladká Hyklová J., Z. o rodině, komentář a související přepisy k 1.9.2007, Linde, Praha, str. 339

⁷⁷ M. Hrušáková a kol., Zákon o rodině, komentář, 3. vydání, C. H. Beck, str. 430

vzájemných pohledávek dohodou. Oba zákony tedy neznačí jednostranné započtení, které tedy nelze použít na vztahy týkající se výživného. U započtení dohodou, zákon nestanovuje formu dohody. Dohoda o započtení proto může mít jakoukoli formu. Dohodou může dojít k započtení pohledávek z výživného, ale i pohledávek jiného druhu. Pohledávky na základě dohody o započtení zanikají v tom rozsahu, ve kterém se kryjí.

Zák. o rod. v ustanovení § 97 odst. 3) větě druhé stanoví zákaz započtení pohledávek na výživném pro nezletilé děti. Tyto pohledávky nelze započíst ani dohodou. Toto ustanovení je kogentní povahy, od kterého se nemohou subjekty odchýlit a porušení tohoto ustanovení zakládá absolutní neplatnost právního úkonu. V praxi dost často dochází k porušování tohoto ustanovení v případech, kdy po rozvodu rodičů každý rodič má u sebe jedno dítě a soud vyměří každému rodiči vyživovací povinnost k druhému dítěti ve stejné výši a rodiče proto vzájemně neplní výživné. K porušení dochází i tehdy, posílá-li rodič, kterému bylo stanoveno vyšší výživné, rozdíl mezi oběma výživnými druhému rodiči.

9.3. Promlčení

Také promlčení je upraveno jak v zák. o rod, tak i v zák. o reg. partner. téměř shodně. Zák. o rod. upravuje promlčení v § 98, ve speciálním ustanovení § 95 odst.3) a zák. o reg. partner. v § 12 odst. 5).

Podle těchto ustanovení se právo na výživné nepromlčuje, tedy ani vyživovací povinnost nelze promlčet. Právo na výživné lze v případě zletilých přiznat ode dne zahájení řízení, ode dne podání žaloby u soudu. V případě nezletilých lze výživné přiznat od okamžiku, kdy přestal povinný plnit vyživovací povinnost dobrovolně anebo ji plnil v omezené míře, nejdéle však tři roky na zpět ode dne podání žaloby.

Promlčují se jen jednotlivá plnění výživného, jakož i ostatní práva na peněžité plnění. Tato práva se promlčí uplynutím promlčecí doby, která je tříletá.⁷⁸ Tato doba počíná běžet ode dne splatnosti výživného. V případě práva

⁷⁸ Zák. o rod. i zák. o reg. partner. však tuto délku promlčecí doby neupravují. V případě zák. o rod. je určení délky promlčecí doby bez problému, neboť ustanovení § 104 zák. o rod. přímo odkazuje na použití

neprovdané matky žádat úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím se promlčí ve třech letech od slehnutí (speciální úprava § 95 odst. 3) zák. o rod).

Následkem promlčení je ztráta nároku na výživné. To znamená, že právo na výživné nemůže být přiznáno soudem, pokud povinný uplatní námitku promlčení. V případě, že bude poskytnuto výživné po uplynutí promlčecí doby, nejedná se o bezdůvodné obohacení.

9.4. Splnění za jiného

Splnění za jiného je speciální rodinněprávní institut. Tento institut je upraven v § 101 zák. o rod. Toto ustanovení stanoví, že kdo zcela nebo zčásti splnil za jiného vyživovací povinnost, je oprávněn na něm požadovat úhradu tohoto plnění.

Ten kdo plnil, může být kdokoli. Rozhodující je faktický stav splnění povinnosti za jiného. Není relevantní zda ten kdo plnil, byl k takovému plnění povinen anebo zda takové výživné vyplývalo z rodinněprávního poměru.

Osobou, za kterou bylo plněno je ten, kdo byl povinen ze zákona plnit vyživovací povinnost.

Předpokladem pro uplatnění nároku na vrácení podle tohoto ustanovení je okolnost, že povinný měl možnosti, schopnosti a majetkové poměry pro poskytování výživného v době, kdy za něj plnil někdo jiný. Pokud by povinný neměl tyto možnosti, schopnosti a majetkové poměry plnit výživné v době plnění jiného, pak by ten, kdo plnil za povinného, zřejmě nebyl úspěšný s uplatněním žaloby dle tohoto ustanovení.

V praxi půjde nejčastěji o případy, kdy je popřeno otcovství manžela matky; otcem bude jiný muž než ten, který poskytl plnění matce dítěte na základě předběžného opatření v rámci řízení o určení otcovství, otcem bude určen jiný muž než je pravděpodobný otec, který poskytl plnění těhotné ženě podle § 95 odst. 2) apod.

obč. zák. v případech, pokud zák. o rod. nestanoví něco jiného. Zák. o reg. partner. však žádné takovéto ustanovení nemá a pro určení délky promlčecí doby tedy bude nezbytné použít analogii.

Toto právo je nutné uplatnit do tří let ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé (bylo možné podat žalobu u soudu).⁷⁹

⁷⁹ § 101 odst. 2) zák. o rod. a § 101 obč. zák.

10. Závěr

Na závěr je možné uvést, že úprava výživného v zák. o rod. je obecná a rámcová. Toto s sebou nese mnoho výhod, ale i nevýhod. Mezi výhody obecnosti a rámcovosti je možné zařadit rozhodování o konkrétní výši výživného. Jako výhodu v tom vidím to, že soudy nejsou vázány tabulkami, vzorci, klíči apod. pro stanovení výše, ale berou v úvahu všechny skutečnosti, které mohou ovlivnit výši výživného s ohledem na odůvodněné potřeby oprávněného, schopnosti, možnosti, majetkové poměry jak povinného a oprávněného, dobré mravy atd. Tato možnost zohlednit při stanovení výše výživného všechny skutečnosti vede k tomu, že výživné „se ušije na míru“ podle skutečné situace oprávněného i povinného. Další výhodou spočívá v tom, že v průběhu vývoje lidské společnosti dovoluje tato obecnost a rámcovost pod sebe zahrnout i tento vývoj, který mohou vzít soudy v úvahu při rozhodování a není třeba složitého procesu schvalování změn v právních předpisech.

Nevýhodou této obecnosti a rámcovosti právní úpravy pro stanovení výše vyživovací povinnosti je bezesporu ta skutečnost, že rozhodovací praxe soudu není jednotná, což přispívá k posilování nejistoty a nestability a k negativnímu postoji veřejnosti. Tato nevýhoda se dá eliminovat různými tabulkami, vzorci a klíči pro stanovení výše výživného.

Zvážení těchto výhod a nevýhod a prosazením jedné „varianty“ pro stanovení vyživovací povinnosti je však v pravomoci zákonodárce.

Dalším problémem při zpracování této práce byla relativně nová právní úprava registrovaného partnerství. Zák. o reg. partner. upravuje vyživovací povinnost podobně jako zákon o rodině, ale tento zákon v případě aplikačních problémů neurčuje, zda bude možné v případě „mezer v zákoně“ použít subsidiárně pro obdobnost úpravy zák. o rod. nebo obč. zák. Tento zák. nabyl účinnosti teprve před rokem a půl, tak je ještě brzy na rozhodnutí soudů, které tyto problémy při řešení sporů určitě obsáhnou. S postupem času určitě vznikne judikatura, která nám poskytne vodítka, jak při řešení těchto mezer postupovat.

Použitá literatura

Antalová T., Rodinné právo, č. 6/1999

Fiala J. a kol., Občanské právo hmotné, Masarykova univerzita a Doplněk, 1993

Holub M., Nová H., Sladká Hyklová J., Z. o rodině, komentář a související přepisy, Linde, Praha

Hrušáková M., Králíčková Z., České rodinné právo, Doplněk, 1998

Hrušáková M. a kol., Rodinné právo, Doplněk, 1995

Hrušáková M. a kol., Zákon o rodině, komentář, 3. vydání C. H. Beck,

Knappová M., Švestka J. a kol., Občanské právo hmotné, Svazek I.,

4. aktualizované vydání, ASPI Publishing, s.r.o., Praha 2005

Knappová M., Švestka J. a kol., Občanské právo hmotné, Svazek III.,

4. aktualizované vydání, ASPI Publishing, s.r.o., Praha 2007

Nová H., Valehrach M., Rodinné vztahy v soudní praxi, Prospektrum, 1995

Nová H., Těžká O., Vyživovací povinnost, Praktická příručka s judikaturou a vzory, Linde, Praha

Radvanová S., Zuklínová M., Kurz občanského práva, Instituty rodinného práva, C. H. Beck, Praha 1999

Veselá R. a kol., Rodina a rodinné právo, Eurolex Bohemia, Praha 2005

Internet:

<http://www.epravo.cz>

<http://www.nsoud.cz>